

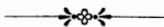
DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

FJERDE RÆKKE NI OG FYRRETYVENDE BIND

FØRSTE HÆFTÉ

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 49 1ère LIVRAISON

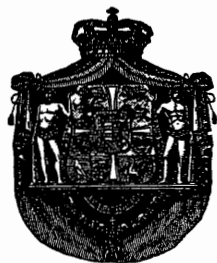
MEJERIBRUGET I DANMARK

I 1914

LAITERIES EN DANEMARK 1914

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE LA STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1915

Forord.

Nærværende Hæfte om „Mejeribruget i Danmark i 1914“ omhandler væsentligst de Oplysninger om Produktionen, der er blevet indhentede i Henhold til Lov Nr. 290 af 17. December 1913 om en Haandværks- og Industritælling i Aaret 1914. Foruden det almindelige Industritællingsskema, som Mejerierne saavel som alle andre industrielle Virksomheder modtog til Udfyldning paa selve Tællingsdagen, blev der ved Aarets Udgang tilstillet dem et særligt Skema om deres Produktion m. m. i 1914, hvilke Skemaer derefter blev indsendt til Departementet i udfyldt Stand fra alle de Mejerier, man overhovedet havde kunnet skaffe sig Kendskab om fra Industritællingen, fra Fortegnelsen over Andelsmejerier osv., idet man dog saa bort fra smaa Mælkeforsyninger o. l., der ikke havde mekanisk Kraft. Man maa derfor mene, at det foreliggende Materiale med Hensyn til Mejeriproduktionen er saa fuldstændigt, som det overhovedet lader sig fremskaffe.

Desuden omhandler Hæftet Mejeriernes Lønforhold, som man har taget op til statistisk Behandling paa Foranledning af „Mejeristforeningen af 1907“ og med Tilslutning fra „Dansk Mejeristforening“. Af de Spørgeskemaer, man herom udsendte til Mejerierne i Sommeren 1914, har man dog kun faaet ca. Halvdelen tilbagesendt i udfyldt Stand, idet Mejerierne ikke — som med Hensyn til Produktionsskemaerne — var pligtige til at afgive dem. Man maa dog formene, at Forholdene fuldt ud lader sig belyse paa Grundlag af det foreliggende Materiale, der repræsenterer alle Egne af Landet og baade de mindre og de større Mejerier. Endelig har man i Hæftet medtaget det vigtigste af, hvad der fra tidligere Tid har foreligget af statistiske Oplysninger om Mejeribruget samt om Landbrugets Deltagelse i Andelsbevægelsen paa dette Omraade o. l. Paa Grund af denne bredere Behandling af Emnet har man ikke ment at burde lade dette Hæfte indgaa i Rækken af Hæfter om den industrielle Produktion, hvoraf det første

(om Tekstilproduktionen) vil udkomme om kort Tid, og de følgende er under Udarbejdelse, idet der i disse Hæfter har maattet drages en noget snævrere Grænse for den Omtale, man har kunnet lade hver enkelt Industri blive til Del.

Det har selvfølgelig ikke kunnet undgaas, at de særlige Forhold, som Krigen i Europa fremkaldte i de sidste Maaneder af 1914, til en vis Grad har paavirket Tallene for Mejeriproduktionen i dette Aar; paa de Punkter, hvor Afvigelsen fra det normale er af nogen Betydning, er der gjort nærmere Rede herfor.

Det statistiske Departement i December 1915.

ADOLPH JENSEN.

Johs. Dalhoff.

Indhold.

	Side
1. Mejeriernes Antal og Mejeribrugets Udvikling.....	7
Tabel 1. Mejeriernes Antal.....	8
Tabel 2. Mejeriernes Oprettelsesaar.....	13
2. Mejeriernes Størrelse, Personel m. v.....	17
Tabel 3. Mejeriernes Størrelse.....	18
Tabel 4. Mejeriernes Personel.....	24—25
Tabel 5. Antal Leverandører og Besætningernes samlede Koantal	26
3. Mejeriernes Produktionsforhold.....	27
Tabel 6. Sødmælkens Anvendelse.....	28
Tabel 7. Produktionsmængde, Mælkemængde pr. Ko og pr. kg Smør.....	30—31
Tabel 8. Værdien af Mejeriernes Produktion.....	32—33
Tabel 9. Produktionens Fordeling efter indvejet Sødmælksmængde	45
Tabel 10. Mejeriernes Osteproduktion.....	48—49
Tabel 11. Antal Mejerier, som producerer Ost.....	52
4. Mejeriernes Maskiner og tekniske Anlæg.....	53
Tabel 12. Mejeriernes Kærnesystemer.....	58
Tabel 13. Mejeriernes Køleanlæg.....	62
Tabel 14. Mejeriernes Brændselsforbrug.....	65
5. Lønforholdene i Mejerierne.....	66
Tabel 15. Antal og Størrelse af de i Lønundersøgelsen indbefattede Mejerier.....	67
Tabel 16. Mejeribestyernes Lønforhold.....	68—69
Tabel 17. Medhjælpernes Lønforhold.....	72
Tabel 18. Mejeribestyernes Løn, Alder og Uddannelse.....	75
Tabel 19. Medhjælpernes Løn, Alder og Uddannelse. A. Mænd....	76
Tabel 20. Medhjælpernes Løn, Alder og Uddannelse. B. Kvinder..	77

Un résumé, rédigé en français, se trouve à la fin du fascicule.

1. Mejeriernes Antal og Mejeribrugets Udvikling.

Til den Undersøgelse angaaende Mejeriernes Produktionsforhold m. v., som skal behandles i nærværende Hæfte, er der ialt fremskaffet Oplysninger fra 1503 Mejerier. Deraf findes 681 paa Øerne og 822 i Jylland. Fordelingen paa Landets Amter og Landsdele fremgaar nærmere af Tabel 1 (S. 8). Af de 1503 Mejerier er i Tabellen 1380 betegnet som Smørmejerier og 123 som Handelsmejerier. Denne Deling er foretaget i Departementet under Materialets Bearbejdelse, idet man til Smørmejerier har regnet alle Mejerier, hvor Smørproduktionen har været det overvejende, medens de Mejerier, der i det væsentligste er indrettet paa direkte Salg af Mælk, er regnet som Handelsmejerier. Dog bemærkes, at de Mejerier, som eksporterer selv en betydelig Del af den udvundne Fløde i Stedet for at anvende den til Smørkærning, her er medregnet som Smørmejerier, idet deres Produktions- og Afsætningsforhold iøvrigt mest ligner Smørmejeriernes.

Af de 1380 Smørmejerier er den langt overvejende Del, nemlig 1168, Andelsmejerier, 196 er Fællesmejerier og 16 Herregaardsmejerier. Ved Haandværks- og Industritællingen den 26. Maj 1914 blev der optalt 1134 Andelsmejerier og 313 andre Mejerier, ialt 1447. En Del Mejerier, baade Andels- og andre Mejerier, er aabenbart undgaaet Opmærksomheden ved Indberetningerne til Industritællingen, og især synes dette at være Tilfældet for Jyllands Vedkommende. I Hovedstaden omfatter nærværende Undersøgelse færre Mejerier end Haandværks- og Industritællingen, idet de ganske smaa Mejerier ikke har været i Stand til at afgive brugbare Oplysninger med Hensyn til Produktionsforholdene.

Hvorledes Antallet af Mejerier stiller sig for en længere Periode tilbage, har man ikke nogen sammenhængende Statistik over.

Tabel 1. Mejeriernes Antal.

	Oplysning om Produktion m. v. for Aaret 1914 vedrører:						Ved Industri- tæll. 26. Maj 1914 optaltes følgende Antal		
	Smørmejerier	Heraf			Handels- mejerier	Tilsammen	Andels- mejerier	Andre Mejerier	Tilsammen
		Andels- mejerier	Fælles- mejerier	Herre- gaards- mejerier					
Hovedstaden (København og Frederiksberg)	"	"	"	"	20	20	"	31	31
Københavns Amt	32	21	9	2	18	50	21	45	66
Frederiksborg —	36	28	7	1	17	53	32	23	55
Holbæk —	96	75	17	4	9	105	76	17	93
Sorø —	76	69	6	1	7	83	66	13	79
Præstø —	72	62	8	2	1	73	61	7	68
Sjælland	312	255	47	10	72	384	256	136	392
Bornholm	18	18	"	"	1	19	18	2	20
Lolland-Falster	64	47	16	1	6	70	48	22	70
Svendborg Amt	104	90	13	1	5	109	89	11	100
Odense —	93	84	9	"	6	99	81	14	95
Fyn	197	174	22	1	11	208	170	25	195
Øerne	591	494	85	12	90	681	492	185	677
Vejle Amt	72	67	5	"	5	77	71	5	76
Aarhus —	97	92	5	"	11	108	92	14	106
Randers —	90	76	13	1	1	91	72	17	89
Sydøstlige Jylland ...	259	235	23	1	17	276	235	36	271
Aalborg Amt	105	75	28	2	9	114	71	34	105
Hjørring —	120	83	36	1	2	122	77	34	111
Thisted —	36	33	3	"	1	37	32	3	35
Nordlige Jylland	261	191	67	3	12	273	180	71	251
Viborg Amt	85	77	8	"	"	85	69	6	75
Ringkøbing —	108	100	8	"	2	110	91	8	99
Ribe —	76	71	5	"	2	78	67	7	74
Sydvestlige Jylland ..	269	248	21	"	4	273	227	21	248
Jylland	789	674	111	4	33	822	642	128	770
Hele Landet ...	1 380	1 168	196	16	123	1 503	1 134	313	1 447

Efter forskellige Tællinger siden indeværende Aarhundredes Begyndelse kan man dog opstille følgende Tal til Sammenligning med Tallene fra 1914:

	Antal Mejerier:			
	1900	1906	1909	1914
Andelsmejerier	1029	1056	1157	1168
Fællesmejerier	266	—	238	196
Herregaardsmejerier ..	264	—	90	16
Handelsmejerier	—	—	—	123
	1559	—	1485	1503

Paa Grund af forskelligartede Opgørelsesmaader kan Tallene ikke direkte sammenlignes undtagen for Andelsmejeriernes Vedkommende. Her viser der sig en stadig, langsom Stigning i Antallet. For Fællesmejerier og Herregaardsmejerier er der en reel Nedgang i Tallene fra 1900 til 1909, men for 1914 forrykker Udskillelsen af Handelsmejerier til en særlig Gruppe selvfølgelig Tallene, idet denne Gruppe indeholder Mejerier, der tidligere er optalte dels som Fællesmejerier og dels som Herregaardsmejerier. Dog er der blandt de 123 Handelsmejerier en Del Bymejerier, som ikke er medregnet ved de tidligere Opgørelser, og man kan derfor formentlig gaa ud fra, at der ogsaa er Nedgang i Fællesmejeriernes Antal fra 1909 til 1914. I hvert Fald er der en saadan Nedgang for de selvstændige Herregaardsmejeriers Vedkommende, idet der i 1914 kun findes forholdsvis faa af disse i Handelsmejeriernes Gruppe.

Af de 196 Fællesmejerier blandt Smørmejerierne i 1914 findes et betydeligt Antal, 64, i de to nordligste Amter i Jylland: Hjørring og Aalborg Amt. Op imod Tredjedelen af Smørmejerierne er her Fællesmejerier. Paa Lolland-Falster er en Fjerdedel af Smørmejerierne Fællesmejerier, og i Frederiksborg, Københavns og Holbæk Amter er det forholdsvis Antal Fællesmejerier ligeledes ret stort, men det absolute Antal er dog kun lille. I alle andre Amter er der baade absolut og relativt set kun faa Fællesmejerier. — Handelsmejerierne er stærkest repræsenteret i Københavns og Frederiksborg Amter.

Hvad iøvrigt Forholdet mellem Fælles- og Andelsmejerier angaar, er den historiske Udvikling den, at Andelsmejerierne paa en

vis Maade har udviklet sig af den første Art Mejerier. Mejeribruget naaede først virkelig Betydning i Danmark efter 1870. Paa Grund af de stadig vigende Kornpriser paa Verdensmarkedet forandrede det danske Landbrug paa dette Tidspunkt sine Produktionsforhold, idet man nu lagde Hovedvægten paa den animalske Produktion i Stedet for at sælge det avlede Korn til direkte Udførsel.

I Aarene omkring 1880 oprettedes der en Mængde Fællesmejerier paa den Maade, at et Konsortium eller en Enkeltmand anlagde et Mejeri for egen Regning og købte og hentede Mælken fra Producenter i den nærmeste Omkreds. Disse Mejerier fik dog for største Delen kun en kort Levetid. Mangel paa Kapital gjorde, at Anlægene ofte fra Begyndelsen var uhensigtsmæssige, og at der maatte arbejdes med store og dyre Driftslaan. Skarp Konkurrence, for ringe eller for spredt Tilslutning med deraf følgende store Transportomkostninger gjorde yderligere disse Privatforetagender urentable. Og dertil kom saa Vanskelighederne ved at faa Leverandørerne, der ikke var direkte interesserede i Driftsudbyttet, til at udvise Paapasselighed ved Mælkens Behandling og i det hele levere saadan Mælk, at der kunde produceres godt Smør af den. Mejeriejerne, som især under stærk indbyrdes Konkurrence var afhængige af Leverandørerne, kunde ikke værne sig mod Tab paa Grund af mager Mælk, idet der endnu ikke afregnedes efter Fedtindhold. Og endelig var der Vanskeligheden ved at finde lønnende Anvendelse for Skummet- og Kærnemælken, som enten maatte bruges til Osteproduktion eller udnyttes som Svinefoder. Ostetilvirkningen blev hurtig ufordelagtig paa Grund af Overproduktion, og skulde de store og stadig stigende Mælkemængder udnyttes som Svinefoder, krævede dette saa stort Svinehold og saa store Kapitaludlæg til Etableringen og til Indkøb af Korn eller andet supplerende Foder, at det oversteg Mejeriernes Kræfter.

Af disse Grunde viste det sig snart, at den Stordrift, som var nødvendig, for at Mejeribruget kunde blive rentabelt, ikke lod sig indføre ad den Vej, i hvert Fald ikke saa hurtigt, som Forholdene gjorde det nødvendigt. En anden Vej mod dette Maal var Sammenlutning af Landbrugerne selv. Det første Andelsmejeri oprettedes

i 1882, og den Hurtighed, hvormed det givne Eksempel blev taget op i alle Landets Egne, var det bedste Bevis for, at man her havde fundet en praktisk Løsning af Spørgsmaalet. 10 Aar efter var der ca. 800 Andelsmejerier i Drift, og mange Egne af Landet var allerede med den daværende Mælkemængde mættet med Mejerier.

Ved Andelsmejerierne undgik man de Skær, som de private Fællesmejerier var strandet paa. Kapital kunde tilvejebringes ved Laan i fornødent Omfang og til rimelig Rente, naar Andelshaverne paatog sig solidarisk Ansvar. Skummet- og Kærnemælken, som det havde voldet Fællesmejerierne saa store Vanskeligheder at finde Anvendelse for, blev leveret tilbage til Producenterne, der havde bedre Betingelser for at udnytte den økonomisk i deres egen Bedrift til Kalveopdræt og Svinehold. Af stor Betydning var det sikkert ogsaa, at Mælkeproducenterne ved Andelsmejerierne blev direkte interesserede i Smørproduktionen. Derved var der givet de enkelte en Interesse i at levere saa ren og velbehandlet Mælk som muligt, samtidig med at den enkelte Leverandør blev nødt til at sørge for ikke at bringe sig selv i Miskredit hos Medinteressenterne ved at levere daarlig Mælk.

I Udviklingens Løb blev Fællesmejerierne saaledes trængt tilbage, idet Andelsprincippet sejrede indenfor Mejeribruget, og Andelsmejerierne har siden 1880'erne stadig staaet som de talmæssigt stærkt overlegne.

Et Billede af Udviklingen i Mejeribruget — ogsaa med Hensyn til Forholdet mellem Andels- og Fællesmejerier — faar man ved at undersøge Mejeriernes Oprettelsesaar. I Tabel 2 (Side 13) er Smørmejerierne (undtagen Herregaardsmejerier) efter Oplysningerne for 1914 fordelt efter Oprettelsesaar med Deling efter Amter og Landsdele. Ved Oprettelsesaar maa forstaaes det Aar, da Mejeriet teknisk set er oprettet, og efter denne Forstaaelse er sikkert ogsaa de allerfleste Besvarelser afgivet, men det kan antages, at en Del Mejerier som »Oprettelsesaar« har angivet det Aar, da der er foregaaet en forretningsmæssig Forandring i Mejeriets Driftsforhold, f. Eks. Overgang fra Fællesmejeri til Andelsmejeri eller omvendt, eller maaske blot Ejerskifte for et Fællesmejeris Vedkommende. Endelig er der

en Mulighed for, at et Andelsmejeris Omorganisering med Hensyn til Andelshavernes Forhold (ny Tegning af Andelshavere og Andele) kan betragtes som en Nyoprettelse af Mejeriet, og at Tidspunktet for en saadan Forandring er angivet som »Oprettelsesaar«. Disse Omstændigheder medfører, at der kan være en Del Usikkerhed ved de anførte Tal, en Usikkerhed, som dog ikke forrykker Resultatets Hovedlinjer.

Kun meget faa Mejerier, ialt 4 Andels- og 6 Fællesmejerier, er oprettet før 1881¹⁾). Derefter tager Bevægelsen Fart, navnlig for Andelsmejerierne, og over Halvdelen af de nu bestaaende Andelsmejerier er oprettet i Femaaret 1886—90. I de to følgende Femaar oprettes der betydeligt færre Andelsmejerier, 153 og 110 angives at være oprettet i henholdsvis første og anden Halvdel af Halvfemserne, og kun ca. 200 Andelsmejerier angives at være oprettet efter Aaret 1900. Naar Forøgelsen i Antallet af Andelsmejerier fra 1900—1914 kun er ca. 140, medens der angives ca. 200 Nyoprettelser, skyldes det den omtalte forskellige Opfattelse af Begrebet »Oprettelsesaar«.

For Fællesmejeriernes Vedkommende synes Udviklingen mere jævn; Oprettelsesaarene fordeler sig med et forholdsvis ringe Antal paa hvert Femaar. Dog er der i Aarene 1906—10 oprettet særlig mange Fællesmejerier, og navnlig gælder dette for Hjørring og Aalborg Amter. En Del af disse Fællesmejerier er sikkert ikke egentlig nyoprettede Mejerier, men forhenværende Andelsmejerier, idet der i disse Aar sporedes en Bevægelse henimod Fællesmejeriprincipet, og adskillige Andelsmejerier enten blev solgt eller bortforpagtet til Private, Enkeltmænd eller Aktieselskaber. Da der imidlertid i det følgende Femaar, 1911—14, kun er oprettet et ringe Antal Fællesmejerier, kan man gaa ud fra, at den nævnte Bevægelse i hvert Fald foreløbig atter er standset.

Af Mejeri-Aktieselskaber, som driver flere Mejerier under fælles økonomisk Ledelse, er det største »A/S Vendsyssel og de forenede

¹⁾ At 4 Andelsmejerier er oprettet før 1881 strider ikke mod, at det første Mejeri oprettedes som Andelsmejeri i 1882, idet Mejerier, der før har været Fællesmejerier, senere kan være overgaaet til Leverandørerne som Andelsmejeri.

Tabel 2. Mejeriernes Oprettelsesaar.

Smørmejerier (undtagen Herregaardsmejerier).		Før 1881	1881—85	1886—90	1891—95	1896—1900	1901—05	1906—10	1911—14	Uan-givet	Til-sammen
Københavns Amt	{ Andelsm.	"	"	16	3	"	2	"	"	"	21
	{ Fællesm.	1	1	"	1	1	2	1	1	1	9
Frederiksborg —	{ Andelsm.	"	1	18	6	1	2	"	"	"	28
	{ Fællesm.	"	"	1	1	"	"	2	3	"	7
Holbæk —	{ Andelsm.	"	1	53	8	2	1	8	2	"	75
	{ Fællesm.	1	1	5	"	2	3	2	2	1	17
Sorø —	{ Andelsm.	"	2	50	8	3	2	"	4	"	69
	{ Fællesm.	"	2	3	"	"	"	1	"	"	6
Præstø —	{ Andelsm.	"	4	30	12	11	1	2	"	2	62
	{ Fællesm.	"	1	1	"	1	"	"	2	3	8
Sjælland	{ Andelsm.	"	8	167	37	17	8	10	6	2	255
	{ Fællesm.	2	5	10	2	4	5	6	8	5	47
Bornholm ...	{ Andelsm.	"	"	16	2	"	"	"	"	"	18
	{ Fællesm.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lolland-Falster	{ Andelsm.	"	7	29	6	4	"	1	"	"	47
	{ Fællesm.	1	2	1	1	2	1	2	1	5	16
Svendborg Amt	{ Andelsm.	1	6	55	14	6	2	1	4	1	90
	{ Fællesm.	1	3	1	"	2	1	1	3	1	13
Odense —	{ Andelsm.	1	4	55	10	8	3	2	1	"	84
	{ Fællesm.	1	"	2	"	2	"	3	"	1	9
Fyn	{ Andelsm.	2	10	110	24	14	5	3	5	1	174
	{ Fællesm.	2	3	3	"	4	1	4	3	2	22
Øerne	{ Andelsm.	2	25	322	69	35	13	14	11	3	494
	{ Fællesm.	5	10	14	3	10	7	12	12	12	85
Vejle Amt	{ Andelsm.	1	3	42	4	2	4	7	2	2	67
	{ Fællesm.	"	2	"	"	"	"	3	"	"	5
Aarhus —	{ Andelsm.	"	13	45	8	6	6	11	2	1	92
	{ Fællesm.	"	1	"	"	1	"	1	1	1	5
Randers —	{ Andelsm.	"	1	33	12	13	6	3	7	1	76
	{ Fællesm.	"	"	2	1	1	2	4	1	2	13
Aalborg —	{ Andelsm.	"	"	28	16	10	8	9	3	1	75
	{ Fællesm.	"	"	2	"	3	5	12	2	4	28
Hjørring —	{ Andelsm.	"	"	36	10	10	8	14	5	"	83
	{ Fællesm.	1	"	4	3	8	6	13	"	1	36
Thisted —	{ Andelsm.	"	"	9	5	10	4	1	4	"	33
	{ Fællesm.	"	"	"	"	1	"	1	"	1	3
Viborg —	{ Andelsm.	"	4	30	11	8	5	9	7	3	77
	{ Fællesm.	"	"	"	"	3	1	3	"	1	8
Ringkøbing —	{ Andelsm.	1	6	32	12	13	9	17	7	3	100
	{ Fællesm.	"	"	"	"	"	"	8	"	"	8
Ribe —	{ Andelsm.	"	28	18	6	3	2	7	4	3	71
	{ Fællesm.	"	1	"	"	"	"	2	2	"	5
Jylland....	{ Andelsm.	2	55	273	84	75	52	78	41	14	674
	{ Fællesm.	1	4	8	4	17	14	47	6	10	111
Hele Landet ...	{ Andelsm.	4	80	595	153	110	65	92	52	17	1 168
	{ Fællesm.	6	14	22	7	27	21	59	18	22	196

Mejerier«, der har Hovedsæde i Aarhus; en Række Mejerier i Jylland og enkelte paa Øerne hører til dette Selskab. Af andre S sammenslutninger kan nævnes »De forenede Mejerier paa Sjælland«, med Hovedsæde i Roskilde, og »De forenede Mejerier i Østifterne«, hvis Hovedkontor ligger i Stubbekøbing. »Trifolium« i Haslev har Filialer i Dalrose, Fakse, Maribo og København, men dette Selskab betegner sig selv som Andelsselskab.

Naar der stadig oprettes nye Mejerier, skønt det maa antages, at der for de fleste Egne af Landet allerede med Udløbet af det 19. Aarhundrede var naaet et vist Mættelsespunkt, skyldes det den stadig tiltagende Mælkemængde, som indgaar i Mejeriproduktionen. At Mælkemængden vokser, behøvede i og for sig ikke at medføre Oprettelse af nye Mejerier, idet Produktionen kunde udvides indenfor de allerede tilstedeværende Mejerier, og — som det senere skal vises — er der ogsaa en Udvikling over imod større Mejerier. Men der er en Omstændighed, som danner en Modvægt mod den iøvrigt rent produktionsteknisk set fordelagtige Bevægelse i Retning af stadig større Mejerier, og det er Leverandørernes Ønske om saa korte Transportafstande for Mælken som muligt. Rent bortset fra, at Transporten i sig selv er dyr, naar der er lang Vej til Mejeriet, medfører dette ogsaa, at Sød mælken skal afleveres tidlig om Morgenen, og at den skummede Mælk og Kærnemælken, som leveres tilbage, først kommer til Leverandørerne sent paa Dagen. Begge Dele er Ulæmper, som man søger at undgaa, og naar et Andelsmejeri har naaet en vis Størrelse, ser man det ofte spalte sig i to, som derved kommer til at ligge mere centralt i Forhold til Leverandørernes Bopæle. Ogsaa for Fællesmejerierne kommer Transportforholdene paa samme Maade til at paavirke Mejeriernes Antal.

I omstaaende Oversigt (Side 15) er Mejerierne procentvis fordelt efter Oprettelsesaar paa femaarige Perioder.

For Andelsmejeriernes Vedkommende er paa Øerne ca. 85 pCt. oprettet før 1896, for Jylland er det tilsvarende Tal ca. 63 pCt. Denne Forskel hænger sammen med, at Mælkemængden i de sidste 20 Aar er vokset forholdsvis stærkere i Jylland end paa Øerne, men den skyldes sikkert ogsaa, at Trangen til Deling af Mejerierne har været

Oprettelses- Aar	Øerne		Jylland		Hele Landet	
	Andels- mejerier	Fælles- mejerier	Andels- mejerier	Fælles- mejerier	Andels- mejerier	Fælles- mejerier
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Før 1881	0,4	6,9	0,3	1,0	0,4	3,4
1881—85	5,1	13,7	8,3	3,9	6,9	8,1
1886—90	65,6	19,2	41,4	7,9	51,7	12,7
1891—95	14,1	4,1	12,7	3,9	13,3	4,0
1896—1900 ...	7,1	13,7	11,4	16,9	9,6	15,5
1901—05	2,6	9,6	7,9	13,9	5,6	12,1
1906—10	2,9	16,4	11,8	46,6	8,0	33,9
1911—14	2,2	16,4	6,2	5,9	4,5	10,3
Tilsammen..	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

større i Jylland, hvor Bebyggelsen er mere spredt og Afstandene derfor længere. For Fællesmejerierne viser det sig ligeledes, at de jyske Mejerier gennemsnitlig er oprettet senere end Øernes, og de samme Aarsager som ved Andelsmejerierne kan være virkende her, men da de absolute Tal er smaa, kan Forskellen ogsaa skyldes en Række mere tilfældige Forhold.

Endnu skal der til Belysning af Forholdet mellem Andels- og Fællesmejerier meddeles nogle Oplysninger fra Kreaturtællingerne i 1903 og 1909, hvor ogsaa Deltagelsen i Andelsforetagender blev gjort til Genstand for Undersøgelse.

Af det samlede Antal Køer tilhørte følgende Procentdele Besætninger, hvorfra Mælken leveredes til Andelsmejerier (Tallene angaar kun Landdistrikterne):

	1903	1909
	pCt.	pCt.
Sjælland	77,9	78,5
Bornholm	95,9	98,4
Lolland-Falster	71,3	77,6
Fyn	85,1	87,4
Øerne	79,8	81,6
Sydøstlige Jylland	81,3	88,9
Nordlige —	74,6	76,4
Sydvestlige —	89,0	92,5
Jylland	81,8	86,3
Hele Landet ...	80,9	84,2

Den højeste Procent for Deltagelse i Andelsmejerier har Bornholm, de laveste Procenter findes paa Lolland-Falster og i det nordlige Jylland, hvor Fællesmejerierne betyder en Del. Man vil se, at der overalt er en Stigning i den forholdsvis Deltagelse i Andelsmejerierne; hvorvidt denne Stigning er fortsat efter 1909, har man intet sikkert Materiale til at bedømme, men Tallene i Tabellen om Mejeriernes Oprettelsesaar tyder i hvert Fald ikke paa Tilbagegang for Andelsmejerierne.

Tilslutningen til Andelsmejerierne er noget forskellig efter Landejendommens Størrelse. Nedenstaaende Oversigt viser Fordelingen i saa Henseende for Landdistrikterne i 1903 og 1909.

Af det samlede Antal Køer tilhørte følgende Procentdele Besætninger, hvorfra Mælk leveredes til Andelsmejerier:

Ejendommens Størrelse	1903 pCt.	1909 pCt.
0—0,55 ha	58,0	67,5
0,55—5 -	82,8	86,3
5—15 -	84,9	88,9
15—30 -	88,4	90,8
30—60 -	86,3	88,0
60—238 -	72,2	73,9
over 238 -	37,1	38,8
Tilsammen...	81,3	84,3

Den største Tilslutning har Andelsmejerierne fra de middelstore Landejendomme, medens en Del af de helt smaa og navnlig af de meget store staar udenfor. Der er en Stigning i Procenttallene fra 1903 til 1909 for alle Størrelsesgrupper, men stærkest for de smaa, og det ser altsaa ud til, at Interessen for Andelsprincippet særlig er i Vækst blandt Besidderne af de smaa Landejendomme.

— For Handelsmejeriernes Vedkommende frembyder Oprettelsesaarene ikke saa stor Interesse, fordi man ikke dér kan vente at finde en bestemt Udviklingslinje karakteriseret. Omstaaende Oversigt (Side 17) viser Fordelingen efter Oprettelsesaar for de 123 Handelsmejerier med Deling efter større Landsdele.

Blandt Handelsmejerierne i Hovedstaden findes de 5 store Mælkeforsyninger: Det danske Mælkekompagni, Arbejdernes Mælkeri

- Oprettelsesaar:	Hovedstaden og Omegn	Øerne iøvrigt	Jylland	Hele Landet
Før 1881	3	5	1	9
1881—85	1	2	2	5
1886—90	5	4	»	9
1891—95	1	5	2	8
1896—1900	7	11	4	22
1901—05	4	2	6	12
1906—10	5	10	7	22
1911—14	1	7	7	15
Uangivet	4	13	4	21
Tilsammen ...	31	59	33	123

»Enigheden«, Københavns Mælkeforsyning, »Trifolium« (Filial af »Trifolium« i Haslev) og Københavns Mejeri. Af disse Mælkeforsyninger er de to oprettet i Slutningen af Halvfjerdserne, de tre andre omkring ved Aarhundredskiftet.

Som Helhed set er de fleste af de her medregnede Handelsmejerier oprettet i en nyere Tid, og de enkelte Bedrifter synes derfor ikke at have saa stor Levedygtighed, som Tilfældet er for Smørmejerierne og iblandt disse især for Andelsmejerierne.

2. Mejeriernes Størrelse, Personel m. v.

En Maalestok for Mejeriernes Størrelse har man i den behandlede Mælkemængde, hvad der atter nærmere maa bestemmes som den indvejede Sødmælk. Vel kan Mælken undergaa flere successive Behandlinger, og derfor behøver den indvejede Sødmælk ikke helt at være afgørende for det enkelte Mejeris Produktionsomfang, men i de fleste Tilfælde vil det dog være saaledes.

I Tabel 3 (Side 18) er Mejerierne fordelt efter indvejet Sødmælmængde (Millioner kg). For Smørmejerierne er Tallene givet for hvert enkelt Amt. Handelsmejerierne er saavel her som i de følgende Tabeller delt efter andre Grænses, idet man har holdt de egentlige store Mælkeforsyninger i Hovedstaden for sig selv og til Hovedstaden iøvrigt har medregnet den nærmeste Omegn, som kan tænkes væsentligst at levere Mælk til Hovedstaden i videre Forstand. Resten af Handelsmejerierne har man kun delt efter Beliggenhed paa Øerne

Tabel 3. Mejeriernes Størrelse.

	Antal Mejerier, fordelt efter indvejet Sødsmælk i Mill. kg											Indvejet Sødsmælk pr. Mejeri 1000 kg
	Under 1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	Over 9	Til-sammen	
Smørmejerier :												
Københavns Amt	5	6	11	6	1	3	"	"	"	"	32	2 508
Frederiksborg —	5	7	13	6	3	2	"	"	"	"	36	2 517
Holbæk —	21	32	22	10	10	1	"	"	"	"	96	2 058
Sorø —	10	25	25	8	5	1	"	"	"	1 ¹⁾	75 ²⁾	2 485
Præstø —	3	17	28	15	6	2	"	"	"	"	71 ²⁾	2 571
Sjælland	44	87	99	45	25	9	"	"	"	1	310	2 379
Bornholm	"	1	3	9	3	2	"	"	"	"	18	3 610
Lolland-Falster	7	8	22	13	10	2	1	"	"	"	63 ²⁾	2 852
Svendborg Amt	20	29	30	16	8	1	"	"	"	"	104	2 207
Odense —	9	30	31	20	3	"	"	"	"	"	93	2 204
Fyn	29	59	61	36	11	1	"	"	"	"	197	2 205
Øerne	80	155	185	103	49	14	1	"	"	1	588	2 409
Vejle Amt	5	19	15	21	7	3	2	"	"	"	72	2 788
Aarhus —	7	33	30	18	7	2	"	"	"	"	97	2 442
Randers —	14	33	22	12	8	1	"	"	"	"	90	2 199
Sydøstlige Jylland ...	26	85	67	51	22	6	2	"	"	"	259	2 454
Aalborg Amt	27	42	20	12	4	"	"	"	"	"	105	1 735
Hjørring —	15	60	33	11	"	"	1	"	"	"	120	1 872
Thisted —	6	7	11	9	3	"	"	"	"	"	36	2 397
Nordlige Jylland	48	109	64	32	7	"	1	"	"	"	261	1 889
Viborg Amt	9	29	28	14	4	1	"	"	"	"	85	2 245
Ringkøbing —	18	45	24	15	2	4	"	"	"	"	108	1 995
Ribe —	10	27	20	13	4	2	"	"	"	"	76	2 195
Sydvestlige Jylland ...	37	101	72	42	10	7	"	"	"	"	269	2 131
Jylland	111	295	203	125	39	13	3	"	"	"	789	2 157
Hele Landet	191	450	388	228	88	27	4	"	"	1	1 377	2 265
Handelsmejerier :												
5 store Mælkefors. i Hovedst. Hovedst. og Omegn i øvrigt. Øerne i øvrigt Jylland	"	"	"	1	1	"	"	"	1	2	5	10 123
	23	2	1	"	"	"	"	"	"	"	26	453
	37	14	3	5	"	"	"	"	"	"	59	991
	17	9	5	"	"	"	1	1	"	"	33	1 392
Hele Landet	77	25	9	6	1	"	1	1	1	2	123	1 358
I alt ...	268	475	397	234	89	27	5	1	1	3	1 500	2 190

¹⁾ Trifolium i Haslev. ²⁾ For Trifoliums 3 Filialmejerier (i Dalmose, Fakse og Maribo) er Mælkemængden medregnet under Hovedmejeriet i Haslev; Antallet af Mejerier er derfor i denne Tabel 1 lavere for Sorø, Præstø og Maribo Amter end i Tabel 1.

eller i Jylland. For hver Delingsgruppe er der tillige udregnet et Gennemsnitstal for Mejeriernes indvejede Sødmælk.

Den almindeligste Størrelse for et Smørmejeri er for hele Landet 1—2 Mill. kg indvejet Sødmælk, men Størrelsesgruppen 2—3 Mill. kg er dog omtrent lige saa talrig, og for Øerne som Helhed er denne Mejeristørrelse den hyppigste. Ser man paa Gennemsnitsstørrelsen, har Bornholm de største Mejerier, idet Gennemsnitsmælkemængden pr. Mejeri her er ca. 3,8 Mill. kg. Derefter følger Lolland-Falster med et Gennemsnit paa ca. 2,9 Mill. kg og Sjælland med et Gennemsnit paa ca. 2,4 Mill. kg. Smørmejerierne paa Fyn har en Gennemsnitsmælkemængde paa godt 2,2 Mill. kg, og Jyllands Mejerier staar lavest med et Gennemsnit paa lidt under 2,2 Mill. kg. Gennemsnittet for Jylland dækker dog over betydelige Forskelligheder; saaledes har Mejerierne i Vejle Amt en gennemsnitlig Mælkemængde paa 2,8 Mill. kg mod 1,7 Mill. kg som Gennemsnit for Aalborg Amt. I det hele er Mejerierne størst i det sydøstlige Jylland med de mere frugtbare Egne og mindst i Nordjylland. For den sidste Landsdels Vedkommende trykkes Gennemsnittet ned af de forholdsviis mange Fællesmejerier i Hjørring og Aalborg Amter, idet Fællesmejerierne i Reglen er mindre end Andelsmejerierne.

Det største Smørmejeri i Landet er »Trifolium« i Haslev med en indvejet Mælkemængde paa over 27 Mill. kg. Af de 4 Smørmejerier, som behandler fra 6—7 Mill. kg indvejet Sødmælk, er de 3 (1 paa Lolland-Falster og 2 i Vejle Amt) Andelsmejerier, 1 (i Hjørring Amt) Fællesmejeri.

Ved en procentvis Fordeling af Smørmejerierne efter den indvejede Sødmælksmængde faar man omstaaende Oversigt for Landets forskellige Hoveddele (Side 20).

Bornholm har 50 pCt. af sine Mejerier i Gruppen 3—4 Mill. kg, medens ingen af de andre Landsdele er repræsenteret i denne Gruppe med mere end op imod 20 pCt. Iøvrigt viser Fordelingen væsentligst de ovenfor fremhævede Forskelligheder mellem Landsdelene.

Oversigtens Procenttal omfatter alle Smørmejerier, altsaa baade Andels- og Fællesmejerier. Den nederste Linje angiver Procentfor-

Fordeling af Mejerierne efter Sædmælksmængde	Under 1 Mill. kg	1—2 Mill. kg	2—3 Mill. kg	3—4 Mill. kg	4—5 Mill. kg	5—6 Mill. kg	6—7 Mill. kg	Over 7 Mill. kg	Tils.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Sjælland	14,2	28,1	31,9	14,5	8,1	2,9	»	0,3	100
Bornholm	»	5,6	16,6	50,0	16,6	11,2	»	»	100
Lolland-Falster	11,1	12,7	34,9	20,6	15,9	3,2	1,6	»	100
Fyn	14,7	29,9	31,0	18,3	5,6	0,5	»	»	100
Øerne	13,6	26,4	31,4	17,5	8,3	2,4	0,2	0,2	100
Sydøstlige Jylland	10,0	32,8	25,9	19,7	8,5	2,3	0,8	»	100
Nordlige —	18,4	41,8	24,5	12,3	2,7	»	0,3	»	100
Sydvestlige —	13,8	37,5	26,8	15,6	3,7	2,6	»	»	100
Jylland	14,1	37,4	25,7	15,8	4,9	1,7	0,4	»	100
Hele Landet	13,9	32,7	28,2	16,6	6,4	1,9	0,8	—	100
Heraf Fællesmejerier ¹⁾	41,6	42,5	10,1	4,8	0,5	»	0,5	»	100

¹⁾ Ved »Fællesmejerier« forstaaes her go i det følgende alle Smørmejerier, som ikke er Andelsmejerier.

delingen for Fællesmejerierne alene. Det ses, at disse gennemgaaende er betydeligt mindre end Andelsmejerierne.

Handelsmejerierne er — naar undtages de 5 Mælkforsynninger i Hovedstaden — gennemgaaende betydeligt mindre end Smørmejerierne og mindst i Hovedstaden og Omegn. I Jylland er den gennemsnitlige Mælkemængde pr. Handelsmejeri ca. 1,4 Mill. kg, men dette skyldes udelukkende to store Mejerier med henholdsvis ca. 6 og 7 Mill. kg Mælk, begge i Aarhus; de øvrige er forholdsvis smaa. Over 60 pCt. af alle Handelsmejerierne har en indvejet Mælkemængde paa under 1 Mill. kg.

Ved den Produktionsstatistik, der blev optaget i 1906, blev der ogsaa foretaget en Fordeling af Mejerierne i Størrelsesgrupper, men da man i 1906 ikke anvendte Delingen i Smørmejerier og Handelsmejerier, men kun Deling efter Andels- og Fællesmejerier, er en direkte Sammenligning af Størrelsesforholdene efter de her meddelte Tal for 1914 ikke mulig. Da alle Andelsmejerier i 1914 imidlertid findes blandt Smørmejerierne, kan man ved en særlig Deling af disse i Andels- og Fællesmejerier skaffe et Sammenligningsgrundlag for de to Aars Tællingsresultater. I omstaaende Oversigt (Side 21) er der for Andelsmejerierne alene foretaget en procentvis Fordeling for 1906 og 1914:

Andelsmejerier fordelt efter Sødmælksmængde	Under 1 Mill. kg	1—2 Mill. kg	2—3 Mill. kg	3—4 Mill. kg	4—5 Mill. kg	Over 5 Mill. kg	Til- sammen	
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	
Sjælland.....	{ 1914	7,1	25,6	37,0	16,9	9,9	3,5	100
	{ 1906	13,4	34,4	31,1	14,2	5,7	1,2	100
Bornholm.....	{ 1914	»	5,5	16,7	50,0	16,7	11,1	100
	{ 1906	»	16,6	55,6	27,8	»	»	100
Lolland-Falster....	{ 1914	6,2	6,2	35,4	25,0	20,9	6,3	100
	{ 1906	6,3	20,8	41,6	22,9	8,4	»	100
Fyn.....	{ 1914	11,5	29,3	33,3	19,5	5,8	0,6	100
	{ 1906	14,1	41,8	31,1	12,4	0,6	»	100
Øerne.....	{ 1914	8,3	24,3	34,8	19,9	9,7	3,0	100
	{ 1906	12,4	35,0	32,9	14,9	4,0	0,8	100
Sydøstlige Jylland..	{ 1914	6,0	32,7	27,2	21,1	9,5	3,5	100
	{ 1906	10,3	35,9	33,3	13,6	5,1	1,8	100
Nordlige — ..	{ 1914	11,9	38,1	30,9	15,5	3,6	»	100
	{ 1906	18,0	43,8	25,9	11,0	1,3	»	100
Sydvestlige — ..	{ 1914	10,9	36,9	28,9	16,5	4,0	2,8	100
	{ 1906	11,5	41,5	33,5	11,0	2,5	»	100
Jylland.....	{ 1914	9,5	35,8	28,9	17,8	5,8	2,2	100
	{ 1906	12,8	40,0	31,3	12,0	3,2	0,7	100
Hele Landet..	{ 1914	9,0	31,0	31,4	18,6	7,4	2,6	100
	{ 1906	12,7	37,7	32,1	13,3	3,5	0,7	100

Det fremgaar af denne Sammenligning, at Andelsmejerierne er vokset i Størrelse fra 1906 til 1914. Kun 9 pCt. af Mejerierne i 1914 har under 1 Mill. kg indvejet Sødmælk mod 12,7 pCt. i 1906, og ogsaa Gruppen fra 1—2 Mill. kg Mælk har højere Procent i 1906 end i 1914. I Størrelsesgruppen 2—3 Mill. kg falder de to Aars Procenttal omtrent sammen, og i alle de følgende Størrelsesgrupper har 1914 de højeste Tal. Den stigende Mælkemængde har altsaa medført, baade at Mejeriernes Antal er steget, og at den gennemsnitlige Størrelse af Mejerierne er vokset. Hvorledes Størrelsesforholdet har forandret sig fra 1906 til 1914 i de enkelte Landsdele fremgaar nærmere af Oversigtens Procenttal. Saaledes ser man f. Eks., at omkring Halvdelen af Mejerierne paa Bornholm i 1906 havde 2—3 Mill. kg Mælk, medens i 1914 Halvdelen havde 3—4 Mill. kg Mælk. Dette tyder paa en jævn Forskydning opefter indenfor Størrelsesgrupperne, og denne Bevægelse er uden Tvivl den typiske for Mejeriernes Udvikling. — Om der indenfor Fællesmejerierne blandt Smør-

mejerierne har været en lignende Opgang med Hensyn til den gennemsnitlige Størrelse lader sig ikke afgøre ved Sammenligning mellem de to Tællinger.

— I Tabel 4 (Side 24—25) er foretaget en Opgørelse af Mejeriernes Personel i 1914. Det samlede Antal beskæftigede Personer er 6208, deraf 5092 Mænd og 1116 Kvinder. Der er her kun Tale om det egentlige Mejeripersonale. Kuske, Kontor- og Butikspersonale osv. er ikke medregnet. Ved Industritællingen 1914 blev der optalt ialt 4862 egentlige Arbejdere i Mejerivirksomhed for hele Landet; naar hertil lægges Antallet af Bestyrere, skulde Tallet svare til det samlede Personel ved nærværende Undersøgelse. Regner man en Bestyrer for hvert Mejeri, altsaa ialt 1503, faar man 6365, hvad der giver ca. 150 mere end Tabel 4 viser. Undersøger man nærmere denne Forskel mellem Industritællingen og nærværende Undersøgelse, finder man, at den ikke viser sig for Mændenes Vedkommende, men udelukkende for Kvindernes, og Forskellen finder derved sin naturlige Forklaring i, at man ved Besvarelserne til Industritællingen har opfattet Begrebet »Mejeripersonale« noget videre end ved nærværende Undersøgelse. Ved Mejerivirksomhed udføres Tyendearbejde og Mejeriarbejde ofte af de samme Kvinder og ligeledes Butiksarbejde og Mejeriarbejde (i Handelsmejerier), og man forstaar derfor, at det er vanskeligt at drage Grænserne helt nøjagtigt. — Da nærværende Undersøgelse omfatter et lidt større Antal Mejerier end Industritællingen i 1914, skulde Personaletallet baade for Mænd og Kvinder iøvrigt være lidt højere for at stemme helt med Industritællingen, men som Helhed maa det antages, at Begrebet »Mejeripersonale« er draget noget snævrere ved de mere specielle Opgivelser til Brug for nærværende Statistik.

Af Smørmejeriernes Personale er 4570 Mænd og 816 Kvinder, af Handelsmejeriernes 522 Mænd og 300 Kvinder. Det forholdsvise Antal af Kvinder er saaledes væsentlig større i Handelsmejerierne, og i Mejerierne i Hovedstaden og Omegn beskæftiges ligesaa mange Kvinder som Mænd. Deling efter Beskæftigelsens Art har det ikke været muligt at foretage for Handelsmejerierne, og for Smørmejeriernes Vedkommende kan den ikke antages at være fuldkommen,

idet en Del Mejerier ikke har givet en specificeret Opgørelse af Personalet efter Beskæftigelsens Art. For Mændene udgør Elevernes Antal ca. 10 pCt. af Mejeristernes Antal, for Kvinderne er der kun 1 Elev for hver 35 Mejersker; det maa dog antages, at Elevantallet er noget for lavt angivet, da den Tid, der regnes som egentlig Læretid, endnu ikke opfattes ensartet paa alle Mejerier.

Det gennemsnitlige Tal for et Mejeris Personale ligger for Smørmejerierne omkring 4, lidt lavere for Jylland og lidt højere for Øerne, hvad der ogsaa stemmer med Mejeriernes Fordeling efter Størrelse. Bortset fra Hovedstaden og Omegn, hvor de store Mælkeforsyningers Personale giver et højt Gennemsnitstal, har Handelsmejerierne ogsaa et gennemsnitligt Personale paa ca. 4. Da Handelsmejerierne er mindre, maalt efter indvejet Mælkemængde, kræver Handelsmejeriernes Virksomhed altsaa forholdsvis større Personale end Smørmejeriernes.

Tabel 5 (Side 26) giver en Oversigt over Antallet af Leverandører til Mejerierne og ligeledes over det samlede Antal Køer, hvis Mælk leveres til Mejerierne. For Handelsmejerierne var Antal Leverandører dog saa mangelfuldt opgivet, at der ikke kan meddeles Oplysning herom.

Det samlede Antal Leverandører til Smørmejerierne var ca. 178000. Ved Kreaturtællingen i 1914 blev der optalt ca. 182000 Kobesætninger, men dels er heri medregnet de Leverandører, som leverer Mælk til Handelsmejerier, og dels vil der være en Del Besætninger rundt om i Byernes Omegn, som ikke er medtaget i nærværende Undersøgelse, fordi Mælken sælges direkte i Byerne uden at passere et Mejeri. Som Deltagere i Andels- eller Fællesmejeri optaltes ved Kreaturtællingen i 1914 ca. 166000 Besætninger, men dette Tal meddeles udtrykkelig som Minimumstal, fordi Besvarelse manglede for en Del Besætninger. Tallene fra disse forskellige Tællinger stemmer derfor i det væsentlige overens.

Det gennemsnitlige Antal Leverandører pr. Mejeri varierer en Del i de forskellige Dele af Landet, men Forskellen er dog ikke større, end at man kan tale om et normalt Gennemsnitstal, omtrent mellem 110 og 150. For Jylland er Tallet 135 og for Øerne 122. Skønt

Tabel 4. Mejerier-

	Antal Mejerier	Mænd				
		Bestyrere	Mejerister	Fyrbødere	Vejere	Elever
Smørmejerier:						
Københavns Amt	32	32	60	15	8	9
Frederiksborg —	36	36	56	16	6	10
Holbæk —	96	95	121	28	21	14
Sorø —	76	76	116	30	14	18
Præste —	72	72	122	34	24	13
Sjælland	312	311	475	123	73	64
Bornholm	18	18	24	18	4	16
Lolland-Falster	64	64	169	34	10	16
Svendborg Amt	104	104	218	37	16	16
Odense —	93	93	171	22	17	13
Fyn	197	197	389	59	33	29
Øerne	591	590	1 057	234	120	125
Vejle Amt	72	72	141	16	16	8
Aarhus —	97	97	177	25	17	15
Randers —	90	90	127	38	28	14
Sydøstlige Jylland ..	259	259	445	79	61	37
Aalborg Amt	105	105	122	19	13	12
Hjørring —	120	120	160	31	18	20
Thisted —	36	36	48	15	11	9
Nordlige Jylland	261	261	330	65	42	41
Viborg Amt	85	85	125	31	24	1
Ringkøbing —	108	108	137	31	22	9
Ribe —	76	76	117	18	13	7
Sydvestlige Jylland ..	269	269	379	80	59	17
Jylland	789	789	1 154	224	162	95
Hele Landet	1 380	1 379	2 211	458	282	220
Handelsmejerier:						
Hovedstaden og Omegn ..	31	—	—	—	—	—
Øerne iøvrigt	59	—	—	—	—	—
Jylland	33	—	—	—	—	—
Hele Landet	123	—	—	—	—	—
I alt...	1 503	—	—	—	—	—

nes Personel.

		Kvinder					I alt	Gsnrl. Antal pr. Mejeri
Andre	Tils.	Bestyrere	Mejersker	Elever	Andre	Tils.		
"	124	"	10	"	"	10	134	4,1
"	124	"	18	"	"	18	142	3,9
"	279	1	72	3	"	76	355	3,7
18	272	"	55	2	6	63	335	4,4
"	265	"	38	1	2	41	306	4,3
18	1 064	1	193	6	8	208	1 272	4,1
"	80	"	4	"	"	4	84	4,7
2	295	"	31	"	4	35	330	5,2
"	391	"	74	3	"	77	468	4,5
"	316	"	66	2	"	68	384	4,1
"	707	"	140	5	"	145	852	4,3
20	2 146	1	368	11	12	392	2 538	4,3
"	253	"	42	2	1	45	298	4,1
"	331	"	56	2	"	58	389	4,0
"	297	"	42	2	2	46	343	3,8
"	881	"	140	6	3	149	1 030	4,0
"	271	"	50	"	4	54	325	3,1
"	349	"	60	1	"	61	410	3,4
"	119	"	22	"	"	22	141	3,9
"	739	"	132	1	4	137	876	3,4
"	266	"	36	1	"	37	303	3,6
"	307	"	58	1	"	59	366	3,4
"	231	"	40	2	"	42	273	3,6
"	804	"	134	4	"	138	942	3,5
"	2 424	"	406	11	7	424	2 848	3,6
20	4 570	1	774	22	19	816	5 386	3,9
—	239	—	—	—	—	238	477	15,4
—	173	—	—	—	—	42	215	3,6
—	110	—	—	—	—	20	130	3,9
—	522	—	—	—	—	300	822	6,7
—	5 092	—	—	—	—	1 116	6 208	4,1

Tabel 5. Antal Leverandører og Besætningernes samlede Ko-Antal.

	Antal Mejerier	Leverandører		Køer	
		Samlet Antal	pr. Mejeri	Samlet Antal	pr. Mejeri
Smørmejerier:					
Københavns Amt	32	3 691	115	28 484	890
Frederiksborg —	36	5 204	145	34 050	946
Holbæk —	96	11 036	115	70 967	739
Sorø —	76	8 084	106	65 756	865
Præstø —	72	9 519	132	63 671	884
Sjælland	312	37 534	120	262 928	843
Bornholm	18	3 714	206	23 400	1 300
Lolland-Falster	64	8 380	131	67 280	1 051
Svendborg Amt	104	11 194	108	77 004	741
Odense —	93	11 247	121	70 611	759
Fyn	197	22 441	114	147 615	749
Øerne	591	72 069	122	501 223	848
Vejle Amt	72	10 576	147	74 042	1 028
Aarhus —	97	12 118	125	88 496	912
Randers —	90	10 906	121	77 916	866
Sydøstlige Jylland	259	33 600	130	240 454	928
Aalborg Amt	105	11 749	112	80 490	767
Hjørring —	120	13 055	109	100 394	837
Thisted —	36	8 919	248	37 345	1 037
Nordlige Jylland	261	33 723	129	218 229	836
Viborg Amt	85	13 468	158	75 807	892
Ringkøbing —	108	14 882	138	90 152	835
Ribe —	76	10 703	141	66 433	874
Sydvestlige Jylland	269	39 053	145	232 392	864
Jylland	789	106 376	135	691 075	876
Hele Landet	1 380	178 445	129	1 192 298	864
Handelsmejerier:					
5 store Mælkefors. i Hovedst.	5	—	—	(ca. 20 000)	—
Hovedst. og Omegn i øvrigt.	26	—	—	4 348	167
Øerne i øvrigt	59	—	—	21 562	365
Jylland	33	—	—	17 668	535
Hele Landet	123	—	—	63 578	369 ¹⁾
I alt ...	1 503	—	—	1 255 876	825¹⁾

¹⁾ I disse Gennemsnit er de ca. 20 000 Køer, hvis Mælk leveres til de 5 store Mælkeforsyninger i Hovedstaden, ikke medregnet.

Mejeriernes Størrelse er mindre i Jylland, er Antallet af Leverandører pr. Mejeri saaledes større.

Det samlede Antal Køer er opgjort til ca. 1 256 000; deraf modtager Smørmejerierne Mælk fra 1 192 000 og Handelsmejerierne fra ca. 64 000, men for disse sidste Mejeriers Vedkommende er Opgivelserne i mange Tilfælde foretaget skønsmæssigt. Ved Kreaturtællingen i 1914 blev Ko-Antallet opgjort til 1 310 000, altsaa ca. 54 000 flere end i nærværende Undersøgelse. Under Hensyntagen til den nævnte Usikkerhed i Tallet for Handelsmejerierne kan man anslaa, at ca. 50 000 Køer ikke er medtaget i nærværende Undersøgelse. Det vil navnlig være Køer, hvis Mælk sælges til smaa Mælkeudsalg eller direkte til Forbrugere i Byerne. — Det gennemsnitlige Antal Køer pr. Mejeri er for Smørmejerierne ca. 800—1000, for Handelsmejerierne er det betydeligt lavere, naar de store Mælkeforsyninger i Hovedstaden undtages.

3. Mejeriernes Produktionsforhold.

I Tabel 6 (Side 28) er meddelt Opgørelse over den samlede Mælke­mængde, som er indgaaet i Mejeriernes Produktion. For alle Mejerier er Mælke­mængden 3285 Mill. kg, deraf 3118 Mill. kg for Smørmejerier og 167 Mill. kg for Handelsmejerier. I 1903 blev den samlede Mælke­mængde anslaaet til 2800 Mill. kg, i 1905 til op imod 2900 Mill. kg og i 1909 til ca. 3400 Mill. kg. For at faa den samlede Mælke­mængde for 1914 maa til den Mælke­mængde, som behandles i Mejerierne, 3285 Mill. kg, lægges Mælken fra de ca. 50 000 Køer, som ikke er medregnet ved nærværende Undersøgelse, og desuden Hjemmeforbruget af Sødmælk. Det kan derefter antages, at den samlede Mælke­produktion i Danmark i 1914 udgjorde omkring 3 500 Mill. kg.

Efter Tabellens Tal omfatter Undersøgelsen for Hovedstadens Vedkommende ca. 62 Mill. kg Sødmælk. Dette Kvantum udgør dog ikke Hovedstadens samlede Mælkeforbrug, idet en betydelig Mængde Mælk sælges fra Forretninger og Udsalg, som ikke er medtaget ved

Tabel 6. Sødmælkens Anvendelse.

	Indvejet Mælke- mængde	Heraf anvendt til			
		Smør- produktion	Oste- produkt.	Direkte Salg	Fløde- produkt.
	1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg
Smørmejerier :					
Københavns Amt	80 242	77 049	1 259	935	999
Frederiksborg —	90 598	88 197	597	1 412	392
Holbæk —	197 596	191 938	1 474	2 030	2 154
Sørø —	186 387	169 363	2 970	3 480	10 574
Præstø —	182 510	170 338	2 317	2 556	7 299
Sjælland	737 333	696 885	8 617	10 413	21 418
Bornholm	64 977	63 197	"	428	1 352
Lolland-Falster	179 656	124 294	4 925	1 904	48 533
Svendborg Amt	229 481	199 800	10 636	3 237	15 808
Odense —	204 980	187 718	2 841	2 387	12 034
Fyn	434 461	387 518	13 477	5 624	27 842
Øerne	1 416 427	1 271 894	27 019	18 369	99 145
Vejle Amt	200 759	195 477	1 187	1 544	2 551
Aarhus —	236 888	230 693	1 564	1 927	2 704
Randers —	197 919	190 090	844	2 015	4 970
Sydøstlige Jylland ..	635 566	616 260	3 595	5 486	10 225
Aalborg Amt	182 161	178 263	139	2 109	1 650
Hjørring —	224 651	219 238	958	1 936	2 519
Thisted —	86 296	85 111	19	436	730
Nordlige Jylland....	493 108	482 612	1 116	4 481	4 899
Viborg Amt	190 835	187 453	292	1 417	1 673
Ringkøbing —	215 480	210 900	13	2 004	2 563
Ribe —	166 847	161 776	824	2 362	1 885
Sydvestlige Jylland .	573 162	560 129	1 129	5 783	6 121
Jylland.....	1 701 836	1 659 001	5 840	15 750	21 245
Hele Landet	3 118 263	2 930 895	32 859	34 119	120 390
Handelsmejerier :					
5 store Mælkefors. i Hovedst.	50 613	6 064	—	27 995	16 554
Hovedst. og Omegn i øvrigt	11 779	834	21	5 405	5 519
Øerne i øvrigt.....	58 455	26 574	4 577	14 332	12 972
Jylland	45 932	22 128	21	11 585	12 198
Hele Landet	166 779	55 600	4 619	59 317	47 243
I alt ...	3 285 042	2 986 495	37 478	93 436	167 633

nærværende Undersøgelse. For at faa et nogenlunde paalideligt Tal for Hovedstadens Mælkeforbrug kan man gaa den Vej at undersøge Tilførslerne. Til Statsbanernes samtlige Stationer i Hovedstaden indkom der i Regnskabsaaet 1913—14 ca. 79 Mill. kg Mælk og til Slangerupbanens Station omtrent 4 Mill. kg Mælk, ialt ca. 83 Mill. kg.¹⁾ Hertil maa føjes det Kvantum Mælk, som tilføres Hovedstaden ad Landeveje. For Hestekøretøjers Vedkommende kan der kun være Tale om Tilførsler fra den nærmeste Omegn; derimod har nogle af de store Mælkeforsyninger Lastautomobiler, som indsamler Mælk til Hovedstaden fra et betydeligt større Opland. Man er dog uden Tvivl paa den sikre Side, naar den saaledes tilførte Mælk som Maksimum anslaaes til 7 Mill. kg aarlig (ca. 20 000 kg daglig), og Hovedstadens samlede Mælkeforbrug vil derfor sandsynligvis være op imod 90 Mill. kg aarlig.

Af Smørmejeriernes Mælkemængde behandles en Del over Halvdelen, ca. 1700 Mill. kg, i Jylland, mod 1400 Mill. kg paa Øerne. Handelsmejerierne i Jylland indvejer ca. 46 000 kg Mælk, paa Øerne ca. 120 000 kg.

Tabel 6 indeholder endvidere Sødmælkens Fordeling efter Anvendelsen i de forskellige Produktionsgrene. I Smørmejerierne anvendes naturligvis den aldeles overvejende Del, 94 pCt., til Smørproduktion; for Handelsmejeriernes Vedkommende gaar kun ca. Tredjedelen til Smørproduktion, noget over Tredjedelen af Mælken sælges direkte, og op imod Fjerdedelen anvendes til Flødeproduktion.

Den procentvise Fordeling af Sødmælken efter Anvendelsen ses af følgende Tal:

	Smørmejerier			Handelsmejerier
	Øerne	Jylland	Hele Landet	
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Smørproduktion	89,7	97,5	94,0	33,3
Ostproduktion	2,0	0,3	1,0	2,8
Direkte Salg	1,3	0,9	1,1	35,6
Flødeproduktion	7,0	1,3	3,9	28,3
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Det fremgaar af Tallene, at der i de jyske Smørmejerier anvendes en større Del af Sødmælken til Smørproduktion end i Øernes Meje-

¹⁾ Med Amagerbanen føres ikke Mælk til Hovedstaden.

Tabel 7. Produktionsmængde,

	Mejeriernes samlede				
	Smør	Heraf solgt til Eksportør (eller Grosserer)	Ost	Fløde	Sødmælk
	1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg
Smørmejerier:					
Københavns Amt	3 052	2 495	600	151	935
Frederiksborg —	3 465	2 806	117	50	1 412
Holbæk —	7 473	6 719	712	154	2 030
Sorø —	6 715	5 342	1 176	1 247	3 480
Præstø —	6 726	6 280	1 249	616	2 556
Sjælland	27 431	23 642	3 854	2 218	10 413
Bornholm	2 467	2 340	"	119	428
Lolland-Falster	4 730	3 941	2 042	4 904	1 904
Svendborg Amt	7 684	6 876	3 754	1 906	3 237
Odense —	7 288	6 506	1 414	1 279	2 387
Fyn	14 972	13 382	5 168	3 185	5 624
Øerne	49 600	43 305	11 064	10 426	18 369
Vejle Amt	7 741	7 307	609	330	1 544
Aarhus —	9 113	8 558	1 018	336	1 927
Randers —	7 519	6 524	517	464	2 015
Sydøstlige Jylland	24 373	22 389	2 144	1 130	5 486
Aalborg Amt	6 877	6 326	182	208	2 109
Hjørring —	8 491	7 922	520	360	1 936
Thisted —	3 340	3 085	16	87	436
Nordlige Jylland	18 708	17 333	718	655	4 481
Viborg Amt	7 393	6 899	282	253	1 417
Ringkøbing —	8 213	7 822	60	299	2 004
Ribe —	6 343	6 049	207	263	2 362
Sydvestlige Jylland	21 949	20 770	549	815	5 783
Jylland	65 030	60 492	3 411	2 600	15 750
Hele Landet	114 630	103 797	14 475	13 026	34 119
Handelsmejerier:					
5 store Mælkefors. i Hovedst.	274	"	—	3 218	27 995
Hovedst. og Omegn i øvrigt.	33	6	50	638	5 405
Øerne iøvrigt	1 004	423	937	1 578	14 322
Jylland	853	216	72	1 564	11 585
Hele Landet	2 164	645	1 059	6 998	59 307
I alt ...	116 794	104 442	15 534	20 024	93 426

Mælkemængde pr. Ko og pr. kg Smør.

Produktion af				Indvejet Sødmælk	Aarlig Mælke- mængde pr. Ko	Forbrug af Sødmælk pr. kg Smør
Skummet Mælk og Kærnemælk		Valle				
Solgt	Udvejet til Leverandører	Solgt	Udvejet til Leverandører			
1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg	1000 kg	kg	kg
3 311	65 074	1 512	5 404	80 242	2 817	25,2
2 654	80 128	1 630	412	90 598	2 660	25,5
5 743	169 285	2 953	6 029	197 596	2 784	25,6
5 810	153 099	1 376	11 759	186 387	2 834	25,2
5 281	146 325	2 900	10 082	182 510	2 866	25,3
22 799	613 911	10 371	33 686	737 333	2 804	25,4
470	60 743	"	"	64 977	2 776	25,6
13 767	126 448	6 254	18 968	179 656	2 670	26,3
8 810	155 953	9 315	33 726	229 481	2 980	26,0
8 345	165 420	5 310	11 226	204 980	2 902	25,8
17 155	321 373	14 625	44 952	434 461	2 943	25,9
54 191	1 122 475	31 250	97 606	1 416 427	2 825	25,6
7 536	175 237	1 991	4 775	200 759	2 711	25,3
12 620	200 572	3 355	8 999	236 888	2 676	25,3
6 207	172 523	604	5 493	197 919	2 540	25,3
26 363	548 332	5 950	19 267	635 566	2 643	25,3
2 828	164 515	987	914	182 161	2 263	25,9
4 080	199 357	1 587	5 467	224 651	2 237	25,8
2 390	78 854	96	112	86 296	2 310	25,5
9 298	442 726	2 670	6 493	493 108	2 259	25,8
3 922	171 329	750	3 258	190 835	2 517	25,4
2 903	198 954	85	625	215 480	2 390	25,7
3 842	150 278	1 690	1 176	166 847	2 511	25,5
10 667	520 561	2 525	5 059	573 162	2 466	25,5
46 328	1 511 619	11 145	30 819	1 701 836	2 462	25,5
100 519	2 634 094	42 395	128 425	3 118 263	2 615	25,5
14 597	"	"	"	50 613	2 531	(22,1)
4 224	1 259	500	"	11 779	2 708	25,3
16 601	16 479	2 075	5 926	58 455	2 711	26,5
15 728	15 372	242	498	45 932	2 600	25,9
51 150	33 110	2 817	6 424	166 779	2 623	25,7
151 669	2 667 204	45 212	134 849	3 285 042	2 616	25,6

Tabel 8. Værdien af

	Produktionens Salgsværdi					
	Smør	Ost	Fløde	Sed- mælk	Skummet Mælk og Kærnemælk	
					Solgt	Udvejet til Leverand. ¹⁾
1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	
Smørmejerier :						
Københavns Amt	6 579	297	129	137	96	1 301
Frederiksborg —	7 408	58	41	175	83	1 603
Holbæk —	16 155	326	130	245	140	3 386
Sorø —	14 409	730	983	384	190	3 062
Præstø —	14 372	551	489	311	135	2 926
Sjælland	58 923	1 962	1 772	1 252	644	12 278
Bornholm	5 342	"	94	48	17	1 215
Lolland-Falster	10 180	953	4 259	223	319	2 529
Svendborg Amt	16 286	1 856	1 576	380	232	3 119
Odense —	15 478	641	1 054	269	206	3 309
Fyn	31 764	2 497	2 630	649	438	6 428
Øerne	106 209	5 412	8 755	2 172	1 418	22 450
Vejle Amt	16 561	258	267	190	199	3 505
Aarhus —	19 489	421	259	251	337	4 011
Randers —	15 947	225	327	250	238	3 451
Sydøstlige Jylland	51 997	904	853	691	774	10 967
Aalborg Amt	14 771	68	161	274	104	3 290
Hjørring —	18 015	249	256	231	139	3 987
Thisted —	7 110	6	60	57	61	1 577
Nordlige Jylland	39 896	323	477	562	304	8 854
Viborg Amt	15 741	108	169	163	106	3 427
Ringkøbing —	17 607	17	226	245	94	3 979
Ribe —	13 704	112	207	281	125	3 005
Sydvestlige Jylland	47 052	237	602	689	325	10 411
Jylland	138 945	1 464	1 932	1 942	1 403	30 232
Hele Landet	245 154	6 876	10 687	4 114	2 821	52 682
Handelsmejerier :						
5 store Mælkefors. i Hovedst.	658	"	2 265	4 958	1 400	"
Hovedst. og Omegn i øvrigt.	72	26	580	867	202	25
Øerne iøvrigt	2 203	273	1 240	1 961	673	330
Jylland	1 870	28	1 200	1 618	639	307
Hele Landet	4 803	327	5 285	9 404	2 914	662
I alt...	249 957	7 203	15 972	13 518	5 735	53 344

¹⁾ Den til Leverandørerne udvejede Skummet Mælk, Kærnemælk og Valles leveres i Reglen frit til mælk ansat til en Værdi af 2 Øre pr. kg, Valles til en Værdi af 0,5 Øre pr. kg, hvad der svarer til den

Mejeriernes Produktion.

Valle			Gennemsnitspriser						
			Samlet Salgs-værdi	Smør	Ost	Fløde	Sød-mælk	Solgt Skummet Mælk og Kærne-mælk	Solgt Valle
Solgt	Udvejet til Leverand. ¹⁾	1000 Kr.							
1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg	Øre pr. kg
9	27	8 575	216	50	85	14,7	2,9	0,6	
10	2	9 380	214	50	82	12,4	3,1	0,6	
15	30	20 427	216	46	84	12,1	2,4	0,5	
7	59	19 824	215	62	79	11,0	3,3	0,5	
12	50	18 846	214	44	79	12,2	2,6	0,4	
53	168	77 052	215	51	80	12,0	2,8	0,5	
"	"	6 716	217	—	79	11,2	3,6	—	
31	95	18 589	215	47	87	11,7	2,3	0,5	
46	169	23 664	212	49	83	11,7	2,6	0,5	
28	56	21 041	212	44	82	11,3	2,5	0,5	
74	225	44 705	212	48	83	11,5	2,6	0,5	
158	488	147 062	214	49	84	11,8	2,6	0,5	
13	24	21 017	214	42	81	12,3	2,6	0,7	
24	45	24 837	214	41	77	13,0	2,7	0,7	
2	27	20 467	212	44	71	12,5	3,8	0,4	
39	96	66 321	213	42	76	12,6	2,9	0,6	
5	5	18 678	215	37	77	13,0	3,7	0,5	
8	27	22 912	212	48	72	11,9	3,4	0,5	
1	1	8 873	213	38	69	13,1	2,6	0,7	
14	33	50 463	213	45	73	12,5	3,3	0,5	
5	16	19 735	213	38	67	11,5	2,7	0,7	
"	3	22 171	214	28	76	12,2	3,2	—	
8	6	17 448	216	54	79	11,9	3,3	0,5	
13	25	59 354	214	43	74	11,9	3,0	0,5	
66	154	176 138	214	43	74	12,3	3,0	0,6	
224	642	323 200	214	47	82	12,1	2,8	0,5	
"	"	9 281	240	—	70	17,7	9,6	—	
2	"	1 774	218	52	91	16,1	4,8	0,4	
12	30	6 722	219	72	79	13,7	4,1	0,6	
1	2	5 665	219	38	77	14,0	4,1	0,4	
15	32	23 442	222	69	76	15,9	5,7	0,5	
239	674	346 642	214	49	80	14,5	3,8	0,5	

bage, og der er derfor sjældent fra Mejerierne opgivet Pris herfor. Her er Skummet Mælk og Kærne-almindelige Fodringsværdi.

rier, hvor saavel Ostproduktion som Flødeproduktion spiller en større Rolle.

I Tabellerne 7 (Side 30—31) og 8 (Side 32—33) er der foretaget en Opgørelse over Mejeriernes samlede Produktion i 1914 og den samlede Salgsværdi af de fremstillede Produkter. Hovedtallene er følgende:

	Mængde 1000 kg	Salgsværdi 1000 Kr.
Smør.....	116 794	249 957
Ost.....	15 534	7 203
Fløde.....	20 024	15 972
Sødmælk.....	93 426	13 518
Skum. Mælk og Kærnemælk	2 818 873	59 079
Valle.....	180 061	913
I alt...	—	346 642

Værdien af den samlede Mejeriproduktion andrager ca. 347 Millioner Kr., og deraf udgør Smørværdien alene ca. 250 Mill. Kr. De angivne Værdier for Skummetmælk og Kærnemælk og for Valle er for den væsentligste Del Normalværdier, idet man har anslaaet en Værdi for de Kvanta, der leveres tilbage til Leverandørerne. Denne anslaaede Værdi er for Skummetmælk og Kærnemælk sat til 2 Øre pr. kg, for Valle til 0,5 Øre pr. kg. Disse Værdistørrelser anvendes i »Danmarks Mejeridriftsstatistik«, udgivet af Kontoret for Mejeristatistik i Odense, og maa antages at svare til en Middel-Foderværdi. Foruden de i Tabellerne nævnte Produkter sælger Mejerierne en Del Affalds- eller Skyllmælk; hvor stor Værdien er af disse Produkter, savnes der Holdepunkter til at bedømme, men den andrager næppe mere end 30—50 000 Kr. for samtlige Mejerier.

Den producerede Mængde Smør i 1914 udgjorde ialt ca. 117 Mill. kg; deraf har Smørmejerierne produceret de 115 Mill. og Handelsmejerierne de 2 Mill. kg. Af Smørret er ca. 104 Mill. kg opgivet som solgt til Eksportør eller Grosserer. Smørmejerierne sælger ca. 90 pCt. af den samlede Produktion paa denne Maade, men Handelsmejerierne kun ca. 30 pCt. Hele den Smørmængde, der sælges til Eksportør eller Grosserer, udføres dog ikke; af dansk Smør udførtes ialt i 1914 ca. 95 Mill. kg. Forbruget af dansk Smør her i Lan-

det var altsaa i 1914 ca. 22 Mill. kg, hvad der betyder en Stigning fra 1905 paa ca. 7 Mill. kg, idet Hjemmeforbruget i Produktionsstatistiken for dette Aar opgjordes til ca. 15 Mill. kg. Denne betydelige Stigning i Forbruget af dansk Smør maa ses i Sammenhæng med, at Forbruget af udenlandsk Smør i Danmark er gaaet ned i samme Tidsrum. I 1905 forbrugtes 5,9 Mill. kg udenlandsk Smør, men i 1914 kun 1,4 Mill. kg; der er altsaa en Nedgang paa 4,5 Mill. kg, og den egentlige Stigning i Smørforbruget fra 1905 til 1914 reduceres derved til ca. 2½ Mill. kg. Set i Forhold til Forbruget i 1905 er det en Stigning paa 14—15 pCt., hvad der omtrent svarer til Forøgelsen i Folketallet. Den Forskydning, der er foregaaet i Forbruget, idet indenlandsk Smør i stigende Grad er traadt i Stedet for det udenlandske, kan bl. a. skyldes de strængere Bestemmelser om Salg af udenlandsk Smør, som blev givet i Lov af 30. Marts 1906¹⁾.

Af Ost produceredes i 1914 ialt 15,5 Mill. kg. Heraf udførtes omtrent 0,5 Mill. kg, og Forbruget af indenlandsk Ost har derfor været ca. 15 Mill. kg. Samtidig blev der indført ca. 0,5 Mill. kg udenlandsk Ost, og det samlede Osteforbrug i Danmark i 1914 ligger derfor mellem 15 og 16 Mill. kg.

Efter Produktionsstatistiken for 1906 kan der opstilles omstaaende Oversigt (Side 36) til Belysning af Produktionens Udvikling fra 1905 til 1914.

I Smørproduktionen har der været en Fremgang paa ca. 23 pCt.; paa Landets Hoveddele, Øerne og Jylland, fordeler Fremgangen sig med henholdsvis ca. 15 og ca. 31 pCt., den er altsaa væsentlig større i Jylland.

Ostproduktionen er for hele Landet omtrent af samme Størrelse i 1905 og i 1914, men ogsaa her er der Forskel mellem Øerne

¹⁾ I 1914 var Forbruget af udenlandsk Smør særlig lavt, fordi Krigen i Aarets sidste Maaneder forhindrede Indførsel; i 1913 var Forbruget ca. 2,8 Mill. kg, altsaa dobbelt saa stort som i 1914. Man kan gaa ud fra, at det særlig lave Forbrug af udenlandsk Smør i 1914 har bevirket et noget stærkere Forbrug af indenlandsk Smør, saaledes at Udførselen deraf har været noget mindre, end hvis den sædvanlige Tilførsel af udenlandsk Smør havde fundet Sted.

	Produktionens Mængde i 1000 kg		Fremgang i pCt.
	1905	1914	
Smør	94 871	116 794	23,1
Ost	15 280	15 534	1,7
Fløde	10 959	20 024	82,7
Sødmælk	58 588	93 426	59,7
Skum. Mælk og Kærnemælk	2 138 061	2 818 873	31,8
Valle	223 026	180 061	÷ 19,3

	Produktionens Salgsværdi i 1000 Kr.		Fremgang i pCt.
	1905	1914	
Smør	181 979	249 957	37,4
Ost	5 524	7 203	30,4
Fløde	6 766	15 972	136,1
Sødmælk	7 148	13 518	89,1
Skum. Mælk og Kærnemælk	64 072	59 079	÷ 7,8
Valle	1 072	913	÷ 14,8
I alt ...	266 561	346 642	30,0

og Jylland; for den sidste Landsdel er Ostproduktionen gaaet tilbage, medens der har været nogen Fremgang paa Øerne.

Produktionen af Fløde har i 1914 været ca. 83 pCt. større end i 1905, men paa dette Omraade giver Tallene for 1914 ikke nogen virkelig Maalestok for Produktionens almindelige Betydning. Paa Grund af Krigen var Flødeeksporten nemlig omtrent standset i de sidste 5 Maaneder af Aaret. Eksporten af Fløde var i 1914 kun ca. 15 Mill. kg, mod ca. 29 Mill. kg i 1913. Under normale Forhold vilde Flødeproduktionen i 1914 antagelig have været 14—15 Mill. kg større, og Fremgangen i Forhold til 1905 havde altsaa været ca. 24 Mill. kg eller over 200 pCt. Paa den anden Side har Nedgangen i den eksporterede Fløde for 1914 antagelig medført, at et tilsvarende Kvantum Fløde er anvendt til Smør, og Smørproduktionen for 1914 er saaledes blevet noget større, end hvis Aarets Udførselsforhold havde været normale. — I 1905 eksporteredes ca. 4 Mill. kg Fløde og ca. 5 Mill. kg Sødmælk. Flødeeksporten har saaledes været i stærk Stigning; derimod er Eksporten af Mælk omtrent ophørt.

Flødeeksport foregaar til Tyskland fra Sydjylland, Sydfyn, Lolland-Falster og Sydsjælland. Eksporten foregaar efter to forskellige Prisberegningsmaader: Øernes Mejerier eksporterer til en fast Kontraktpris pr. kg Fløde, medens de sydjydske Mejerier i hvert

Fald delvis lader Kærningen udføre for egen Regning i Nordslesvig og derfor faar Fløden betalt efter den opnaaede Pris for Smørret i Tyskland. Dette sidste Forhold kan iøvrigt medføre, at en Del af den eksporterede Fløde af Mejerierne ikke er opgivet som Fløde, men udregnet i Smørmængde. I Mejeridriftsstatistikken findes Rentabilitetsopgørelser for flødeeksporterende Mejerier. Der viser sig i Reglen et lille Overskud i Nettopris pr. Mælkeenhed, naar Fløden eksporteres, men Overskudet andrager f. Eks. for 1913 kun 0,1 Øre pr. 2 kg Sødmælk for de Mejerier, der kærner for egen Regning, og 0,4 Øre pr. 2 kg Sødmælk for Mejerier, der sælger Fløden direkte. I 1914 var der endogsaa relativt Tab for de førstnævnte Mejerier, men paa Grund af Krigen var Afsætningsforholdene i det hele ikke normale.

Det direkte Sødmælkssalg er fra 1905 til 1914 steget med ca. 60 pCt., og Mængden af skummet Mælk og Kærnemælk med ca. 32 pCt. At Mængden af skummet Mælk og Kærnemælk kan stige stærkere end Smørproduktionen skyldes den øgede Flødeproduktion, der ligeledes som Biprodukt frembringer skummet Mælk.

Mængden af Valle er ifølge Opgørelsen mindre i 1914 end i 1905; da Ostproduktionen er væsentlig den samme, maa Vallemængden ligeledes antages at være ens i de to Aar, og Forskellen skyldes formentlig mangelfulde og usikre Besvarelser paa Spørgeskemaerne. Paa de fleste Mejerier føres aabenbart ingen nøjagtig Kontrol med Mængden af Valle.

— Hvad Produktionens Salgsværdi angaar, viser de meddelte Tal over Fremgangen fra 1905 til 1914, at der paa de egentlige Hovedprodukter, Smør, Ost, Fløde og Sødmælk, er en Værdistigning, som er større end Mængdestigningen, og der har altsaa været en Prisstigning paa de enkelte Varekvanta. Særlig viser dette sig for Ost, hvor Stigningen i Værdi er ca. 30 pCt., skønt Mængden er omtrent uforandret. (Som det senere skal vises, skyldes denne Prisstigning væsentligst Kvalitetsforskydninger.)

For skummet Mælk og Kærnemælk og for Valle viser Tallene en Nedgang i Værdien. For Vallens Vedkommende skyldes det de ovenfor nævnte Mangler ved Opgivelserne, og for skummet Mælk

og Kærnemælk er Nedgangen rent nominel, idet der for 1914 er anvendt en anden Værdiansættelse for den til Leverandørerne udvejede Mælk end i 1905; i det sidstnævnte Aar blev Prisen for den solgte Mælk (3 Øre pr. kg) benyttet, men som tidligere nævnt har man for 1914 valgt en særlig Normalværdi (2 Øre pr. kg).

Stigningen i den samlede Værdi for Mejeriprodukterne er fra 1905 til 1914 ca. 80 Mill. Kr. eller 30 pCt. Men disse Tal paavirkes af den ovenfor anførte forskellige Værdiberegning for skummet Mælk og Kærnemælk. Hvis den samme Beregningsmaade var anvendt i 1905 som i 1914, vilde Fremgangen være ca. 101 Mill. Kr. eller ca. 41 pCt. af Værdien i 1905.

Et Udtryk for Værdistigningen faar man ved at sammenligne Gennemsnitspriserne for 1914 (Tabel 8) med de tilsvarende Priser i 1905. For hele Landet giver en Sammenligning følgende Resultat:

	Gennemsnitspriser pr. kg		Stigning i pCt.
	1905 Øre	1914 Øre	
Smør.....	192	214 ¹⁾	11,5
Ost.....	36	49	36,1
Fløde.....	62	80	29,0
Sødmælk.....	12,2	14,5	18,8
Solgt skum. Mælk og Kærnem.	3,0	3,8	26,3
Solgt Valle.....	0,4	0,5	25,0

Den største procentvise Prisstigning har fundet Sted for Ost, hvis Pris er steget med over Tredjedelen, Flødeprisen er steget med op imod Tredjedelen, Sødmælken har faaet en Prisforhøjelse paa omtrent en Femtedel, og Prisen paa solgt skummet Mælk, Kærnemælk og Valle er steget ca. en Fjerdedel. Den laveste procentvise Stigning viser Smørprisen, 11—12 pCt., men absolut set er det alligevel Forhøjelsen af Smørprisen, der har frembragt den stærke Værditilvækst for den samlede Mejeriproduktion.

Som Helhed betragtet vil Priserne i 1914 for de fleste Mejeriprodukter være noget paavirket af de ekstraordinære Forhold, som

¹⁾ Gennemsnitsprisen for udført Smør er i 1914 beregnet til 222 Øre pr. kg, men denne Pris indbefatter saavel Transportomkostninger til Landets Grænse som Grossistavance.

Krigen har medført i Aarets sidste 5 Maaneder. Særlig for Ost og — om end i ringere Grad — for Smør er Gennemsnitsprisen antagelig højere, end den vilde have været under normale Forhold.

Løvrigt vil det ses, at den gennemsnitlige Pris for Smør indenfor de enkelte Amter og Landsdele ikke er synderlig forskellig, naar man holder sig til Smørmejerierne alene. Handelsmejeriernes Smørpris ligger gennemgaaende lidt højere end Smørmejeriernes, og særlig er Prisen højere for det Smør, der sælges fra de egentlige store Mælkeforsyninger i København.

Den Pris, som opnaas af Smørmejerierne for det eksporterede Smør (solgt til Eksportør eller Grosserer), maa antages at være omtrent som Gennemsnitsprisen for den samlede Produktion. Det er ganske vist ikke muligt at foretage en helt udtømmende Opgørelse over den opnaaede Pris for eksporteret Smør, da et meget stort Antal Mejerier kun har opgivet Salgsværdi for den samlede Smørproduktion, men en Undersøgelse af nogle udvalgte Besvarelser fra forskellige Amter har givet som Resultat, at Prisen væsentligst er ens, snarest med Tendens til, at Prisen for eksporteret Smør er lidt lavere end Gennemsnitsprisen for hele Produktionen.

Gennemsnitsprisen for Ost svinger en Del mere end Smørprisen for de forskellige Dele af Landet, men der er jo her ikke Tale om en ensartet Produktionsvare. Skummetmælksost og Sødmælksost med forskellig Sødmælksprocent maa være forskellig i Pris, og en Gennemsnitspris vil derfor paavirkes af Mængdeforholdet mellem de forskellige Ostekvaliteter. Der skal senere gøres nærmere Rede for Ostproduktionens Fordeling efter Kvalitet og Pris.

Ogsaa Gennemsnitsprisen for Fløde varierer en Del. For Smørmejerierne synes Flødeprisen gennemgaaende at være noget højere i Øernes Amter end i de jyske Amter; som Gennemsnit for de to Hovedlandsdele er Prisen 84 Øre pr. kg paa Øerne og 74 Øre pr. kg i Jylland. Om det her er en Kvalitetsforskel, der gør sig gældende, eller en virkelig Prisforskel paa samme Kvalitet, lader sig ikke afgøre efter de foreliggende Oplysninger. Den højeste Flødepris for Smørmejerier viser Lolland-Falster, og dette kan maaske i nogen Grad staa i Forbindelse med, at en forholdsvis stor Del af Fløden eksporteres,

og at Eksportfløde opnaar en lidt højere Pris end Fløde, som sælges her i Landet. — For Handelsmejeriernes Vedkommende er Gennemsnitsflødeprisen for hele Landet 76 Øre pr. kg. Særlig lav er Prisen for de store Mælkeforsyninger i Hovedstaden, men her er det Kvaliteten, som er afgørende. Flødeprisen varierer i Hovedstaden fra ca. 50 til ca. 120 Øre pr. kg, men Mælkeforsyningerne sælger mest af de billigere Kvaliteter, og derfor bliver Gennemsnitsprisen lav. For Hovedstaden og Omegn iøvrigt er Gennemsnittet for Flødeprisen noget højere end Mælkeforsyningernes; dette skyldes antagelig, at de dyrere Kvaliteter er stærkere repræsenteret i Salget.

Gennemsnitsprisen for solgt Sødmælk er for Smørmejerierne ca. 12 Øre pr. kg. Noget højere ligger Prisen i Københavns Amt, hvad der kan forklares af Hovedstadens Indflydelse paa Prisniveauet; en lignende Indflydelse af en større Bys Prisniveau kan maaske ogsaa paavises i Aarhus og Aalborg Amter, men iøvrigt er Prisen ret ensartet for de forskellige Amter. — Handelsmejeriernes Prisniveau for Sødmælk ligger en Del over Smørmejeriernes, men da Handelsmejerierne for en væsentlig Del er Bymejerier, er det Forskellen i Prisniveau mellem By og Land, som her gør sig gældende. For Mælkeforsyningerne i Hovedstaden er Gennemsnitsprisen 17,7 Øre pr. kg, og for de andre Handelsmejerier i Hovedstaden og Omegn er Prisen 16,1 Øre. Denne Pris falder dog ikke sammen med den almindelige Detailpris paa Sødmælk i Hovedstaden, idet en Del af Mælken sælges en gros til en noget lavere Pris. Detailprisen for Sødmælk var i Hovedstaden i 1914 19 Øre pr. kg i den første Del af Aaret, 20 Øre pr. kg i Aarets sidste Maaneder.

I Prisen for solgt Skummetmælk og Kærnemælk findes den samme Forskel mellem Smørmejerier og Handelsmejerier som ved Sødmælksprisen, idet Byernes højere Prisniveau præger Handelsmejeriernes Priser. Med ringe Afvigelse for de enkelte Amter ligger Smørmejeriernes Middelpris omkring 3 Øre pr. kg, medens Handelsmejeriernes Gennemsnitspris er ca. 6 Øre pr. kg. Denne sidste Pris paavirkes dog stærkt af Hovedstadens Forhold, idet Prisen udenfor Hovedstaden kun er 4—5 Øre pr. kg. Mælkeforsyningernes Gennemsnitspris i Hovedstaden er 9,6 Øre pr. kg, hvad der omtrent svarer

til den normale Detailpris for Skummetmælk i Hovedstaden, ca. 10 Øre pr. kg. Prisen for Kærnemælk er i Hovedstaden noget højere end Skummetmælksprisen, og dette er Aarsagen til, at Mælkeforsyningernes Gennemsnits-Salgpris for Skummetmælk og Kærnemælk under ét — skønt der sælges en Del en gros til en lavere Pris — omtrent falder sammen med Detailprisen for Skummetmælk. — Om der iøvrigt i Handelsmejerierne udenfor Hovedstaden og i Smørmejerierne er Forskel paa Prisen for Skummetmælk og Kærnemælk, har ikke kunnet konstateres, da Mejerierne som Regel kun har givet samlede Oplysninger for de to Mælkesorter.

Prisen for solgt Valle er for alle Mejerier under ét 0,5 Øre pr. kg, og der er tilsyneladende ingen væsentlig Forskel i Prisen, enten Vallen sælges fra Smørmejerier eller Handelsmejerier.

I Tabel 7 (Side 30—31) er meddelt Oplysninger om to for Mejeri-brugets Rentabilitet meget vigtige Forhold, nemlig den aarlige Mælkemængde pr. Ko og Forbruget af Sødme mælk pr. kg Smør.

Som Gennemsnit for hele Landet udgjorde Mælkemængden pr. Ko i 1914 2616 kg. Der viser sig ikke i Tabellens Tal nogen særlig Forskel mellem Handelsmejerier og Smørmejerier, hvad man heller ikke kunde vente, men derimod er der Forskel mellem Køernes Ydeevne i de forskellige Landsdele. De højeste Tal for Mælkemængde findes paa Øerne med et samlet Gennemsnit af ca. 200 kg over Middeltallet, medens Jylland som Helhed staar lavere og har et Gennemsnit paa ca. 200 kg under Middeltallet. Af de enkelte Amter staar Svendborg højest med 2 980 kg pr. Ko, og ogsaa Odense Amt har et højt Gennemsnitstal. Det laveste Tal for aarlig Mælkemængde pr. Ko findes i Hjørring Amt med 2 237 kg, og i det hele er Mælkemængden forholdsvis lav i de nordlige jyske Amter. De tre sydøstlige Amter i Jylland: Vejle, Aarhus og Randers, staar nærmest paa Højde med Øerne. Der er øjensynlig en Forbindelse mellem aarlig Mælkemængde pr. Ko og de almindelige Frugtbarhedsforhold i Landets forskellige Egne, men om dette er den egentlige Aarsag lader sig ikke afgøre. Køernes Raceforhold spiller rimeligvis en ikke ubetydelig Rolle; det røde Kvæg, som væsentligst findes paa Øerne,

antages at have et naturligt Anlæg for større Mælkeydelse end det jydsk, brogede Kvæg. (Det forholdsvis lave Tal, 2 531 kg, som er beregnet for de Køer, hvis Mælk leveres til de store Mælkeforsyninger i Hovedstaden, er formentlig for lavt, fordi Ko-Antallet, der er opgivet skønsmæssigt, antagelig er for højt.)

Der har været Stigning i den årlige Mælkemængde pr. Ko i Danmark, naar man betragter en længere Aarrække. For de ældre Tider er Opgivelserne skønsmæssige, men siden 1906 har Mejeridriftsstatistikken hvert Aar udregnet et Gennemsnitstal. Bevægelsen belyses af følgende Tal efter Mejeristatistikens Oplysninger:

Aarlig Mælkemængde pr. Ko:

1899.....	2 161 kg
1906.....	2 357 -
1907.....	2 585 -
1908.....	2 661 -
1909.....	2 638 -
1910.....	2 566 -
1911.....	2 570 -
1912.....	2 521 -
1913.....	2 621 -
1914.....	2 644 -

Fra 1899 er der en fortsat Stigning til 1908. Siden har Tallet svinget lidt, men dog nærmest holdt sig over 2 600 kg. For 1914 er Mejeridriftsstatistikens Tal for Mælkemængden 2 644 kg, medens nærværende Undersøgelse har givet 2 616 kg. Nogen Usikkerhed hæfter der altid ved et saadant Gennemsnitstal, men iøvrigt er Mejeristatistikens Tal udregnet paa Grundlag af et mindre Materiale, idet den paa Forhaand er begrænset til Andelsmejerier og desuden kun omfatter to Tredjedele af disse Mejerier.

Da Beregningen af den gennemsnitlige Mælkemængde pr. Ko baade for nærværende Undersøgelse og for Mejeridriftsstatistikken er foretaget efter den Mælk, som leveres til Mejeri, vil den virkelige Mælkemængde pr. Ko ligge noget over det fundne Gennemsnit, idet Hjemmeforbruget af Sødmælk ikke er taget i Betragtning.

Stigningen i Mælkemængde pr. Ko skyldes bedre Røgt og mere rationel Fodring af Køerne og desuden en omhyggeligere Udvælgelse

af de mest rentable Produktionsdyr; den sidste Udvælgelse er stærkt fremmet ved Landbrugsorganisationernes Bestræbelser for at indføre en virksom Kontrol paa dette Omraade gennem Oprettelse af »Kontrollforeninger«.

— Ligesaa betydningsfuldt for Mejeribrugets Rentabilitet som den absolute Mælkemængde pr. Ko er Mælkens Fedtindhold, som er afgørende for den Mængde Mælk, der medgaar til Produktion af 1 kg Smør. I Tabel 7 findes for de enkelte Amter og Landsdele angivet Forbruget af Sødælk pr. kg Smør. — Gennemsnittet for alle Mejerier og for hele Landet er 25,6 kg, og der er kun ringe Forskel mellem Smørmejerierne og Handelsmejerierne. Heller ikke for de enkelte Landsdele viser der sig synderlige Afvigelser fra Gennemsnittet; de højeste Tal findes for Lolland-Falster og for Svendborg Amt, henholdsvis 26,3 og 26,0 kg, men der er nogen Grund til at antage, at Tallene her er lidt for høje, fordi de flødeeksporterende Mejerier i disse Landsdele kan have opgivet en Del af den Mælkemængde, der er anvendt til Flødeproduktion, som anvendt til Smør. Tallet for de københavnske Mælkeforsyningers Smørproduktion (22,1 kg Mælk pr. kg Smør) er formentlig for lavt paa Grund af skønsommæssig Opgivelse af Mælkemængde til Smørproduktion.

Ogsaa paa dette Omraade er der foregaaet en for Mejeribruget fordelagtig Udvikling, idet Mælkens Fedtindhold er steget, og Antal kg Mælk pr. kg Smør er gaaet ned. Mejeridriftsstatistikken angiver følgende Tal:

	kg Mælk pr. kg Smør
1899.....	26,3 kg
1906.....	25,6 -
1907.....	25,4 -
1908.....	25,6 -
1909.....	25,3 -
1910.....	25,6 -
1911.....	25,4 -
1912.....	25,6 -
1913.....	25,3 -
1914.....	25,4 -

Fra 1899 er Forbruget af Mælk pr. kg Smør saaledes gaaet ned med ca. 1 kg eller med op imod 4 pCt. De smaa Svingninger i de

senere Aar viser formentlig, at man foreløbig er naaet til en Grænse, der ikke er let at komme ned under, men Bestræbelserne for gennem Kontrolforeningernes Virksomhed at faa en fortsat Udvælgelse af Køer med særligt fedtholdig Mælk fortsættes stadig. Den lille Forskel mellem Mejeridriftsstatistikens Tal for 1914 og Tallet fra nærværende Undersøgelse (25,4 og 25,6) forklares af Forskellen i Materialets Omfang.

I Tabel 9 (Side 45) er beregnet et Forholdstal, som angiver, hvorledes de forskellige Produkters Mængde fordeler sig efter 1000 kg indvejet Sødmælk. Tabellens Tilsammental er saaledes en Maalestok for det Svind, som fremkommer ved Produktionen¹⁾. For alle Mejerier og for hele Landet udgør den samlede Produktionsmængde 988 pro Mille af den indvejede Sødmælk, og Svindet udgør saaledes lidt over 1 pCt. Der er dog nogen Forskel paa Smørmejerier og Handelsmejerier, idet Svindet er større for de sidste, og der er ogsaa nogen Forskel i Gennemsnitstallene for Amter og Landsdele; men som Helhed bevæger Svindet sig mellem 1 og 2 pCt. Et Svind paa ca. 9 pCt, som Mælkeforsyningerne i Hovedstaden viser, skyldes sikkert unøjagtige Opgivelser, og det samme maa antages for Præstø Amts Vedkommende, hvor Svindet efter Tabellen udgør omtrent 4 pCt. Enkelte Steder angiver Tallene et negativt Svind, idet Tilsammen-tallet ligger over 1 000, men nogle Promilles Usikkerhed vil en saadan Beregning altid give, og desuden er »negativt Svind« ingen ukendt Ting, naar de enkelte Mejeriers Produktion undersøges. I Mejeridriftsstatistiken, hvor der anføres Tal for hvert enkelt Mejeri, findes hyppigt angivet negativt Svind, helt op til 2—3 pCt.

En Sammenstilling af Procenttallene viser en karakteristisk Forskel mellem Smørmejeriernes og Handelsmejeriernes Produktionsforhold' (se Side 46).

I Smørmejerierne produceres der forholdsvis omtrent tre Gange saa meget Smør som i Handelsmejerierne, for Ost er derimod Forholdet omtrent lige. Fløde og Sødmælk spiller naturligvis en betydelig større Rolle i Handelsmejeriernes Afsætning end i Smørmejeriernes; 10 Gange saa stor en Del af den indvejede Sødmælk sælges i Form af Fløde, og det direkte Sødmælkssalg omfatter for Handelsmejerierne

¹⁾ Ved denne Beregning er der ikke taget Hensyn til den Mængde Skyllemælk, som fremkommer.

Tabel 9. Produktionens Fordeling efter indvejet Sødmælksmængde.

	Pr. 1000 kg indvejet Sødmælk afsattes i 1914								Til- sam- men
	Smør	Ost	Fløde	Sød- mælk	Skummet Mælk og Kærnemælk		Valle		
					Solgt	Udvejet tilLeve- rander.	Solgt	Udvejet tilLeve- rander.	
	kg	kg	kg	kg	kg	kg	kg	kg	kg
Smørmejerier:									
Københavns Amt.....	38,0	7,5	1,9	11,7	41,3	811,0	18,8	67,3	997,5
Frederiksborg —.....	38,2	1,3	0,6	15,6	29,3	884,4	18,0	4,5	991,9
Holbæk —.....	37,8	3,6	0,8	10,3	29,1	856,7	14,9	30,5	983,7
Sorø —.....	36,0	6,3	6,7	18,7	31,2	821,4	7,4	63,1	990,8
Præste —.....	36,9	6,8	3,4	14,0	28,9	801,7	15,9	55,2	962,8
Sjælland.....	37,2	5,2	3,0	14,1	30,9	832,6	14,1	45,7	982,8
Bornholm.....	38,0	"	1,8	6,6	7,2	934,8	"	"	988,4
Lolland-Falster.....	26,3	11,4	27,3	10,6	76,6	703,8	34,8	105,6	996,4
Svendborg Amt.....	33,5	16,4	8,3	14,1	38,4	679,6	40,6	146,9	977,8
Odense —.....	35,6	6,9	6,2	11,6	40,7	807,0	25,9	54,8	988,7
Fyn.....	34,5	11,9	7,3	12,9	39,5	739,7	33,7	103,5	983,0
Øerne.....	35,0	7,8	7,4	12,9	38,3	792,5	22,1	68,9	984,9
Vejle Amt.....	38,6	3,0	1,6	7,7	37,5	872,9	9,9	23,8	995,0
Aarhus —.....	38,5	4,3	1,4	8,1	53,3	846,7	14,2	38,0	1 004,5
Randers —.....	38,0	2,6	2,3	10,2	31,4	871,7	3,1	27,8	987,1
Sydøstlige Jylland ..	38,3	3,4	1,8	8,6	41,5	862,7	9,4	30,3	996,0
Aalborg Amt.....	37,8	1,0	1,1	11,6	15,5	903,1	5,4	5,0	980,5
Hjørring —.....	37,8	2,3	1,6	8,6	18,2	887,4	7,1	24,3	987,3
Thisted —.....	38,7	0,2	1,0	5,1	27,7	913,8	1,1	1,3	988,9
Nordlige Jylland.....	37,9	1,5	1,3	9,1	18,9	897,8	5,4	13,2	985,1
Viborg Amt.....	38,7	1,5	1,3	7,4	20,6	897,8	3,9	17,1	988,3
Ringkøbing —.....	38,1	0,3	1,3	9,3	13,5	923,3	0,4	2,9	989,1
Ribe —.....	38,0	1,2	1,6	14,2	23,0	900,7	10,1	7,0	995,8
Sydvestlige Jylland ..	38,3	1,0	1,4	10,1	18,6	908,2	4,4	8,8	990,8
Jylland.....	38,2	2,0	1,5	9,3	27,2	888,2	6,5	18,1	991,0
Hele Landet.....	36,8	4,6	4,2	11,0	32,2	844,7	13,6	41,2	988,3
Handelsmejerier:									
5 store Mælkefors. i Hovedst.	5,4	"	63,6	553,1	288,4	"	"	"	910,5
Hovedst. og Omegn i øvrigt.	2,8	4,2	54,2	458,9	333,1	106,9	42,4	"	1 002,5
Øerne i øvrigt.....	17,2	9,1	27,0	245,0	284,0	281,9	35,5	101,4	1 001,1
Jylland.....	18,6	1,6	34,1	252,2	342,4	334,7	5,3	10,8	999,7
Hele Landet.....	13,0	3,9	42,0	355,6	306,7	198,5	16,9	38,5	975,1
I alt...	35,6	4,6	6,2	28,4	46,2	811,9	13,8	41,0	987,7

Pr. 1000 kg indvejet Sødmælk afsattes i:

	Smørmejerier	Handelsmejerier
	kg	kg
Smør.....	36,8	13,0
Ost	4,6	3,9
Fløde	4,2	42,0
Sødmælk	11,0	355,6
Skummet- og Kærnemælk, solgt	32,2	306,7
do. udvejet til Leverandører	844,7	198,5
Valle, solgt	13,6	16,9
do. udvejet til Leverandører	41,2	38,5
I alt ...	988,3	975,1

mere end Tredjedelen af den indvejede Sødmælk, for Smørmejerierne kun ca. 1pCt. I Smørmejerierne udgaar op imod ni Tiendedele af den indvejede Sødmælksmængde som Skummetmælk eller Kærnemælk, i Handelsmejerierne kun ca. Halvdelen, men for Smørmejerierne er der kun sjældent Tale om egentligt Salg, idet den største Del af denne Mælk leveres tilbage til Leverandørerne. Selv for Handelsmejerier spiller denne Tilbagelevering af Mælk til Leverandører en ikke helt ringe Rolle; den omfatter ca. 20 pCt. af hele den afsatte Produktionsmængde. Vallemængden er forholdsmæssig omtrent den samme i Smør- og Handelsmejerier, og med Hensyn til Salg eller Tilbagelevering til Leverandører er der heller ikke væsentlig Forskel mellem de to Mejerityper.

Løvrigt viser der sig for Smørmejeriernes Vedkommende en væsentlig Overensstemmelse i Produktionsforhold, hvad der især kommer tydeligt frem i Forholdstallene for den egentlige Smørproduktion. Kun hvor Flødeproduktionen, som f. Eks. paa Lolland-Falster, spiller en Rolle, findes der et væsentligt Udsving fra Gennemsnitstallet for Smørproduktionen. For Handelsmejerierne er Produktionsforholdene mere uensartede; saaledes ses det bl. a., at Smørproduktion i Mejerierne i Hovedstaden og Omegn kun andrager fra 3—5 pro Mille af Sødmælksmængden, medens Forholdstallet for Landets øvrige Handelsmejerier kommer op paa Halvdelen af Smørmejeriernes. Til Gengæld udgør Flødesalg og direkte Sødmælksalg i Hovedstaden en væsentlig større Del af Handelsmejeriernes Forretning end i den øvrige Del af Landet.

En Sammenligning mellem Produktionens Fordeling i 1905 og

1914 er foretaget i nedenstaaende Oversigt, der omfatter hele Landet og baade Smør- og Handelsmejerier:

	Pr. 1000 kg indvejet Sødsmælk afsattes i:	
	1905 kg	1914 kg
Smør	36,5	35,6
Ost	5,9	4,6
Fløde	4,2	6,2
Sødsmælk	22,5	28,4
Skummet- og Kærnesmælk, solgt	43,3	46,2
do., udvejet til Leverandører....	779,2	811,9
Valle, solgt	8,8	13,8
do., udvejet til Leverandører....	77,0	41,0
I alt ...	977,4	987,7

I det store og hele ligger Produktionsforholdene nogenlunde ens i de to Aar. Flødeproduktion og direkte Sødsmælkssalg er forholdsvis gaaet lidt frem, Osteproduktion og Smørproduktion derimod lidt tilbage. Der synes i 1905 at have været en forholdsvis betydeligere Vallemængde end i 1914, selv naar Nedgangen i Tallet for Osteproduktionen tages i Betragtning; men som tidligere nævnt kan man ikke antage, at Tallene for Vallemængde er helt korrekte paa Grund af Usikkerhed i Opgivelserne.

I Tabel 10 (Side 48—49) er der gjort nærmere Rede for Osteproduktionens Fordeling efter Landsdele og Amter og tillige efter Ostens Kvalitet. Som foran nævnt er Osteproduktionen, maalt i absolut Mængde, omtrent ens i 1905 og 1914, men der er Fremgang paa Øerne og Tilbagegang i Jylland. Dette ses af følgende Tal:

	Osteproduktion (i 1000 kg):	
	1905	1914
Øerne	11 533	12 051
Jylland.....	4 747	3 483
Hele Landet...	15 280	15 534

Osteproduktionen har i det hele væsentlig større Betydning paa Øerne end i Jylland, og Svendborg, Odense og Maribo Amter staar højest af alle Amter med Hensyn til Ostemængde. Særlig de vestlige Amter i Jylland har ringe Osteproduktion, hvorimod Aarhus, Randers og Vejle Amter har en Produktion, der gennemgaaende ligger paa Højde med de sjællandske Amters. Ingen af Mejerierne paa Bornholm har angivet at producere Ost. Sødsmælkssost produ-

Tabel 10. Mejeriernes

	Mælk anvendt til Ost			Mængde og					
	Sød- mælk	Skum- met Mælk	Til- sam- men	Skummet- mælksost			med indtil 25 pCt. Sødmælk		
				Mængde	Værdi	Gentl. Værdi	Mængde	Værdi	Gentl. Værdi
Smørmejerier:									
Københavns Amt	1 259	6 818	8 077	137	39	29	325	171	53
Frederiksborg —	597	1 644	2 241	30	9	30	54	24	45
Holbæk —	1 474	8 821	10 295	185	47	25	326	159	49
Sorø —	2 970	11 909	14 879	312	105	34	464	245	53
Præstø —	2 317	14 497	16 814	264	75	28	905	408	45
Sjælland	8 617	43 689	52 306	928	275	30	2 074	1 007	49
Bornholm	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lolland-Falster	4 925	24 667	29 592	280	81	29	1 262	558	44
Svendborg Amt	10 637	40 628	51 265	731	196	27	1 757	742	42
Odense —	2 840	16 208	19 048	480	103	21	565	244	43
Fyn	13 477	56 836	70 313	1 211	299	25	2 322	986	42
Øerne	27 019	125 192	152 211	2 419	655	27	5 658	2 551	45
Vejle Amt	1 187	7 282	8 469	223	57	25	332	155	47
Aarhus —	1 564	12 573	14 137	429	126	29	511	247	48
Randers —	845	5 810	6 655	165	47	28	292	133	46
Sydøstlige Jylland ..	3 596	25 665	29 261	817	230	28	1 135	535	47
Aalborg Amt	139	2 225	2 364	111	34	31	64	29	45
Hjørring —	957	6 782	7 739	273	85	31	123	61	50
Thisted —	19	240	259	11	3	27	4	2	50
Nordlige Jylland	1 115	9 247	10 362	395	122	31	191	92	48
Viborg Amt	292	4 201	4 493	155	50	32	121	55	45
Ringkøbing —	13	751	764	55	14	26	5	3	54
Ribe —	824	2 339	3 163	18	6	30	127	59	46
Sydvestlige Jylland ¹ ..	1 129	7 291	8 420	228	70	30	253	117	46
Jylland	5 840	42 203	48 043	1 440	422	29	1 579	744	47
Hele Landet	32 859	167 395	200 254	3 859	1 077	28	7 237	3 295	46
Handelsmejerier:									
Hovedstaden og Omegn ..	21	605	626	"	"	"	50	26	52
Øerne iøvrigt	4 577	5 405	9 982	63	21	33	256	97	38
Jylland	21	885	906	72	27	38	"	"	"
Hele Landet	4 619	6 895	11 514	135	48	36	306	123	40
I alt ...	37 478	174 290	211 768	3 994	1 125	28	7 543	3 418	45

Ostproduktion.

Værdi af den i 1914 producerede Ost

Sødmælksost									I alt		
med 25—50 pCt. Sødmælk			med over 50 pCt. Sødmælk			Tilsammen					
Mængde	Værdi	Gsntl. Værdi	Mængde	Værdi	Gsntl. Værdi	Mængde	Værdi	Gsntl. Værdi	Mængde	Værdi	Gsntl. Værdi
1000 kg	1000 Kr.	Øre pr. kg	1000 kg	1000 Kr.	Øre pr. kg	1000 kg	1000 Kr.	Øre pr. kg	1000 kg	1000 Kr.	Øre pr. kg
138	87	63	"	"	"	463	258	56	600	297	50
21	15	71	12	10	83	87	49	56	117	58	50
201	120	60	"	"	"	527	279	53	712	326	46
300	240	80	100	140	140	864	625	72	1 176	730	62
39	27	69	41	41	100	985	476	48	1 249	551	44
699	489	70	153	191	125	2 926	1 687	58	3 854	1 962	51
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
397	213	54	103	101	98	1 762	872	49	2 042	953	47
771	517	67	495	401	81	3 023	1 660	55	3 754	1 856	49
339	246	72	30	33	110	934	523	56	1 414	626	44
1 110	763	69	525	434	83	3 957	2 183	55	5 168	2 482	48
2 206	1 465	66	781	726	93	8 645	4 742	55	11 064	5 397	49
54	46	85	"	"	"	386	201	52	609	258	42
73	43	59	5	5	100	589	295	50	1 018	421	41
54	40	74	6	5	83	352	178	51	517	225	44
181	129	71	11	10	91	1 327	674	51	2 144	904	42
7	5	71	"	"	"	71	34	48	182	68	37
73	53	73	51	50	98	247	164	66	520	249	48
1	1	68	"	"	"	5	3	60	16	6	38
81	59	73	51	50	98	323	201	62	718	323	45
6	3	57	"	"	"	127	58	46	282	108	38
"	"	"	"	"	"	5	3	60	60	17	28
62	47	76	"	"	"	189	106	56	207	112	54
68	50	74	"	"	"	321	167	52	549	237	43
330	238	72	62	60	97	1 971	1 042	53	3 411	1 464	43
2 536	1 703	67	843	786	93	10 616	5 784	55	14 475	6 861	47
"	"	"	"	"	"	50	26	52	50	26	52
213	155	73	405	404	100	874	656	75	937	677	72
"	"	"	"	"	"	"	"	"	72	27	38
213	155	73	405	404	100	924	682	73	1 059	730	69
2 749	1 858	68	1 248	1 190	95	11 540	6 466	56	15 534	7 591	49

ceres særlig paa Øerne, idet ca. fire Femtedele af den samlede Oste-
produktion er Sødmælksost, medens i Jylland op imod Halv-
delen er Skummetmælksost; Ribe Amt producerer dog væsentligst
Sødmælksost.

Handelsmejeriernes Osteproduktion andrager ialt ca. 1 Mill. kg,
der saa godt som udelukkende fremstilles paa Øerne og hovedsagelig
er Sødmælksost; de jydsk Handelsmejerier producerer dog et ringe
Kvantum Skummetmælksost.

Forholdet mellem Ostemængdens Kvaliteter i 1905 og 1914 frem-
gaar af følgende Oversigt:

	1905	1914
	pCt.	pCt.
Skummetmælksost	56,9	25,7
Sødmælksost:		
Med indtil 25 % Sødmælk	18,1	48,6
— 25—50 % —	4,1	17,7
— over 50 % —	3,7	8,0
Ost med uoplyst Sødmælksprocent	17,2	—
I alt ...	100,0	100,0

I 1905 var en Del over Halvdelen af den producerede Ost Skum-
metmælksost, men i 1914 kun ca. Fjerdedelen. Dette kan for en Del
skyldes det ovenomtalte Forhold, at Osteproduktionen fra 1905 til
1914 er gaaet tilbage i Jylland, hvor der især produceres Skummet-
mælksost, og frem paa Øerne, hvor Produktionen af Sødmælksost er
mest almindelig, men der er øjensynlig tillige i det hele en Tendens
til at forandre Osteproduktionens Retning ved at lægge større Vægt
paa Produktion af Sødmælksost. I 1905 produceredes ialt 9,3 Mill. kg
Skummetmælksost, i 1914 kun ca. 4 Mill. kg. Samtidig er Produktionen
af Sødmælksost steget fra ca. 6 Mill. kg til 11,5 Mill. kg. Det er især
de ringere Kvaliteter af Sødmælksost, som kommer i Stedet for
Skummetmælksosten. Paa Grund af Tallet for Ost med uoplyst Sød-
mælksprocent i 1905 er en direkte Sammenligning med Tallene for
1914 ikke mulig, men det fremgaar klart af Oversigten, at den betyde-
ligste Forøgelse findes for Ost med indtil 25 pCt. Sødmælk; selv en
meget ringe Iblanding af Sødmælk vil jo føre Skummetmælksosten
over i denne Gruppe.

Prisen for de forskellige Ostekvaliteter har fra 1905 til 1914 forandret sig paa følgende Maade:

	Pris pr. kg	
	1905	1914
	Øre	Øre
Skummetmælksost	25	28
Sødmælksost:		
Med indtil 25 % Sødmælk	44	45
— 25—50 % —	65	68
— over 50 % —	88	95

Paa alle Kvaliteter Ost er Prisen saaledes steget, tilsyneladende mindst paa den billigste Sødmælksost, men dette sidste kan skyldes, at Ostens Kvalitet indenfor Gruppen er gaaet ned, hvad der maaske er nogen Grund til at antage, fordi netop denne Kvalitet mere og mere erstatter Skummetmælksost. Det er tidligere (Side 38) anført, at Gennemsnitsprisen for Ost fra 1905 til 1914 er steget med ca. 36 pCt. I de her meddelte Priser for de forskellige Kvaliteter findes der kun mindre procentvise Stigninger, men den samlede Gennemsnitspris er paavirket af Forskydningen med Hensyn til Kvalitet. Den forholdsvis større Mængde Sødmælksost i 1914 maa nødvendigvis hæve Gennemsnitsprisen for hele Ostemængden.

— Af de 1503 Mejerier, som nærværende Undersøgelse omfatter, er der ialt 602, som producerer Ost. I Tabel 11 (Side 52) er disse Mejerier fordelt efter Landsdele og Amter. For Smørmejeriernes Vedkommende er der paa Sjælland 100 Mejerier af 312, som producerer Ost, paa Lolland-Falster 47 af 64 og paa Fyn 144 af 197, altsaa forholdsvis betydeligt flere i de to sidste Landsdele. For Jylland viser det sig ligeledes, at der er en væsentlig Forskel mellem Landsdelene; i det sydøstlige Jylland er der forholdsvis mange Ostemejerier, 151 af 259, i det nordlige og sydvestlige Jylland derimod forholdsvis faa, henholdsvis 76 af 261 og 61 af 269. I Hovedtrækkene er det den samme Forskel, som viste sig ved Fordelingen af Ostens Mængde, og man maa derfor antage, at Forskellen i den producerede Ostemængde i Landsdelene ikke i særlig Grad skyldes Forskel i de enkelte Ostemejeriers Produktion, men derimod i Antallet af osteproducerende Mejerier.

Af de 602 Ostemejerier er der 241, som udelukkende producerer

Tabel 11. Antal Mejerier, som producerer Ost.

	Kun Sødmælks- ost	Kun Skummet- mælksost	Baade Sød- mælks- og Skummet- mælksost	Tils.	Samlet Antal Mejerier
Smørmejerier :					
Københavns Amt.....	11	1	5	17	32
Frederiksborg —	2	3	"	5	36
Holbæk —	14	6	5	25	96
Sorø —	2	5	8	15	76
Præstø —	25	8	5	38	72
Sjælland.....	54	23	23	100	312
Bornholm.....	"	"	"	"	18
Lolland-Falster...	25	9	13	47	64
Svendborg Amt.....	38	17	33	88	104
Odense —	31	7	18	56	93
Fyn.....	69	24	51	144	197
Øerne.....	148	56	87	291	591
Vejle Amt.....	18	8	19	45	72
Aarhus —	18	18	33	69	97
Randers —	11	10	16	37	90
Sydøstlige Jylland	47	36	68	151	259
Aalborg Amt.....	4	12	3	19	105
Hjørring —	8	28	15	51	120
Thisted —	2	2	2	6	36
Nordlige Jylland.	14	42	20	76	261
Viborg Amt.....	12	12	13	37	85
Ringkøbing —	1	5	2	8	108
Ribe —	11	2	3	16	76
Sydvestlige Jylland	24	19	18	61	269
Jylland.....	85	97	106	288	789
Hele Landet...	233	153	193	579	1380
Handelsmejerier :					
Øerne.....	8	4	5	17	90
Jylland.....	"	4	2	6	23
Hele Landet...	8	8	7	23	123
I alt...	241	161	200	602	1503

Sødmælksost, 161, som udelukkende producerer Skummetmælksost, og 200, som har blandet Produktion. Resultatet er saaledes, at ialt 441 Mejerier producerer Sødmælksost og 361 Skummetmælksost.

4. Mejeriernes Maskiner og tekniske Anlæg.

Der blev i 1914 fra 1440 Mejerier meddelt Oplysninger om deres Centrifuger, og i disse Mejerier var ialt installeret 2369 Centrifuger. 63 Mejerier (50 Smørmejerier og 13 Handelsmejerier) havde ingen Oplysninger givet, men da der mindst er 1 Centrifuge i hvert af disse Mejerier, kan man regne, at det samlede Antal Centrifuger i samtlige Mejerier i Danmark er ca. 2 450. — I 1330 Smørmejerier, som havde meddelt Oplysninger, fandtes 2244 Centrifuger eller gennemsnitlig 1,7 pr. Mejeri, i 110 Handelsmejerier fandtes ialt 125 Centrifuger, altsaa kun lidt over 1 Centrifuge pr. Mejeri.

I omstaaende Oversigt (Side 54) findes Oplysning om Centrifugernes Anskaffelsesaar og Fabrikationsmærke. Der findes endnu i enkelte Mejerier Centrifuger i Brug, som er anskaffet i Slutningen af 1880'erne, men den store Hovedmængde af Centrifugerne stammer dog fra de seneste Aar. I Smørmejerierne er ca. 81 pCt. af Centrifugerne anskaffet i Aarene 1907—14, og Forholdet er omtrent ens for Andelsmejerier og Fællesmejerier; ogsaa i Handelsmejerierne er det overvejende Antal af Centrifuger anskaffet i de sidste 7—8 Aar, og man kan deraf slutte, at en Centrifuges Anvendelsestid normalt ikke overskrider dette Tidsrum. Fra Aarene 1907—10 findes særlig mange Centrifuger i Anvendelse, især i Smørmejerierne, og det maa derfor antages, at Anskaffelserne har været særlig talrige i disse Aar. Sammenholder man dette med den sandsynlige Anvendelsestid for en Centrifuge, kan man slutte, at der i de nærmest følgende Aar atter vil komme mange Nyanskaffelser af Centrifuger.

Af de 2369 Centrifuger er 1332 eller over Halvdelen Alfa Laval Fabrikat, der fremstilles af det svenske Firma »Separator«. Overvægten af svenske Centrifuger i danske Mejerier har tidligere været betydelig større. Fra Aarene 1897 og 1906 har man Oplysning om Centrifugernes Fordeling efter Fabrikationssted, og en Sammenlig-

Anskaffelsesaar	Antal Centrifuger.				Til- sammen
	Alfa Laval	Titan	Burmeister & Wain	Andre Centrifg.	
	Smørmejerier:				
1886	1	»	»	»	1
1887	4	»	»	»	4
1888	6	»	»	»	6
1889	1	»	»	»	1
1890	4	»	»	»	4
1891	»	»	»	»	»
1892	6	»	»	»	6
1893	11	»	»	»	11
1894	34	»	»	»	34
1895	11	»	»	»	11
1896	19	»	1	»	20
1897	11	»	»	»	11
1898	34	»	2	»	36
1899	15	»	»	»	15
1900	26	»	1	»	27
1901	9	»	»	»	9
1902	11	»	1	»	12
1903	6	»	»	»	6
1904	37	»	12	2	51
1905	15	»	25	»	40
1906	24	3	35	»	62
1907	108	2	109	1	220
1908	56	7	186	1	250
1909	110	»	130	1	241
1910	192	8	49	1	250
1911	66	24	20	1	111
1912	68	52	16	1	137
1913	110	73	9	»	192
1914	97	85	10	2	194
Uangivet	157	24	77	24	282
Tilsammen ..	1 249	278	683	34	2 244
	Handelsmejerier:				
Før 1901	2	»	»	»	2
1901—1905	7	1	2	»	10
1906—1910	31	2	14	»	47
1911—1914	25	11	6	»	42
Uangivet	18	3	»	3	24
Tilsammen ..	83	17	22	3	125
I alt ..	1 332	295	705	37	2 369

ning med Tallene fra 1914 giver et interessant Overblik over de forskellige Centrifugefabrikers Kamp for at erobre det danske Afsætningsmarked.

Fordelingen er følgende:

	1897	1906	1914
Alfa Laval	1 539	2 023	1 332
Burmeister & Wain	208	111	705
Titan	90	11	295
Andre Centrifuger ..	»	17	37
Tilsammen . . .	1 837	2 162	2 369

I 1897 anvendtes ca. 300 Centrifuger fra de to danske Fabriker, Burmeister & Wain og Titan, men over fem Gange saa mange svenske Alfa Centrifuger. I de følgende Aar blev de danske Fabrikater mere og mere trængt ud af Mejerierne, og der var et Tidspunkt, da Alfa Centrifugen var omtrent eneherkende. Nogle Aar ind i det 20. Aarhundrede begynder Burmeister & Wain imidlertid atter at vinde frem. I 1906 fandtes der ganske vist kun 111 Burmeister & Wain Centrifuger i Brug, altsaa færre end i 1897, men disse 111 Centrifuger betød Opgang fra et tidligere lavere Tal, og det var Centrifuger, der saa godt som alle var nyanskaffet i Aarene 1904—06, idet alle de tidligere af samme Mærke var gaaet ud af Brug. Omkring 1906 blev der anskaffet omtrent lige mange Centrifuger af de to Mærker: Alfa og Burmeister & Wain, og i de følgende Aar staar den sidstnævnte Centrifuge ubestridt med Førstepladsen, naar der tages Hensyn alene til de foretagne Nyanskaffelser. Dette skyldtes især, at Burmeister & Wain Centrifugen var blevet betydelig forbedret ved et nyt Patent (Direktør Ivar Knudsens), idet den ny Type ansaas for at byde ganske særlige Fordele for Mejerierne.

Denne en dansk Fabriks Førerstilling indenfor Centrifugeindustrien varede imidlertid kun et Par Aar, idet Burmeister & Wain i 1909 afhændede saavel Patenter som Beholdning af Maskiner og Reservedele til den svenske Konkurrent, A/S Separator, og dermed fik denne Centrifugefabrik atter Hovedpladsen paa det danske Marked. Naar det af Oversigten Side 54 ses, at der siden 1909 er solgt et (dog stadig nedadgaaende) Antal Burmeister & Wain Centrifuger, er dette formentlig en Del af den Beholdning af Centrifuger, som ved Overtagelsen af den danske Forretning fandtes paa Lager.

Imidlertid har den anden danske Centrifugefabrik, Titan, der iøvrigt i en Del Aar har lagt særlig Vægt paa at afsætte sin Produktion i

Udlandet, i de senere Aar skaffet sig stærk Indgang i det danske Forbrug; i 1913 og 1914 er der omtrent anskaffet lige saa mange Titan som Alfa Centrifuger, og der er nu ialt omtrent 300 Centrifuger af dette danske Fabrikat i Brug.

Nedenstaaende procentvise Fordeling af det samlede Centrifugeantal i 1914 efter de forskellige Mærker giver et Billede af de øjeblikkelige Forhold indenfor de forskellige Arter af Mejerier (Smørmejerierne er yderligere delt i Andelsmejerier og Fællesmejerier):

	Procentvis Fordeling af Centrifuger i:			
	Handelsmejerier	Smørmejerier	Heraf	
			Andelsm.	Fællesm.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Alfa Laval	66,5	55,7	53,8	72,1
Titan	13,5	12,4	12,7	9,3
Burmeister & Wain ..	17,6	30,4	31,9	17,8
Andre Centrifuger	2,4	1,5	1,6	0,8
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0

I Handelsmejerierne er der forholdsvis flere Alfa Centrifuger end i Smørmejerierne; men endnu større Overvægt har Alfa i Fællesmejerierne blandt Smørmejerierne; over 72 pCt. af alle Centrifuger er her Alfa Fabrikat. Titan Centrifugen synes at have nogenlunde samme procentvise Udbredelse i de forskellige Arter af Mejerier, medens Burmeister & Wain Centrifugerne er omtrent dobbelt saa stærkt repræsenterede i Andelsmejerier som i Fællesmejerier og Handelsmejerier. Om denne Forskel skyldes en noget større Tilbøjelighed hos Andelsmejerierne end hos andre Mejerier til at købe et dansk Centrifugemærke kan ikke afgøres af de her meddelte Tal. Forskellen kan ogsaa skyldes, at der har været forholdsvis flere Nyanskaffelser i Andelsmejerierne end i de øvrige Mejerier netop i de Aar, da Burmeister & Wain Centrifugen stod som særlig anerkendt.

— De i Mejerierne anvendte Kærner er enten opretstaaende, saakaldte holstenske Kærner, eller vandretliggende Kærner efter amerikansk System, der almindeligvis benævnes Kombinationskærner eller Kærneælttere, fordi Æltningen af Smørret kan foretages i selve Kærneapparatet, saa snart den egentlige Kærningsproces er endt. Anvendelsen af Kærneælttere i Mejerierne betyder en mere fremskreden Teknik (bl. a. spares der derved et særskilt Ælteapparat),

og i stigende Grad erstattes de ældre Kærner med moderne Kærneælttere.

I 1914 fandtes der ialt 1056 Kærneælttere i Brug, deraf 1027 i Smørmejerier og 29 i Handelsmejerier. I 1906 anvendtes kun 160 Kærneælttere i danske Mejerier, og nogle Aar længere tilbage kendtes Systemet kun i de teknisk mest udviklede Mejerier.

For Smørmejerierne er der i Tabel 12 (Side 58) redegjort for Antallet af Mejerier, som anvendte Kærneælttere, med Deling efter Amter og Landsdele. Af 1380 Mejerier anvendte 946 Kærneælttere, 280 oplyste, at der anvendtes holstenske Kærner, og 154 Mejerier havde ingen Oplysning givet. Efter Spørgeskemaets Formulering maa det antages, at de 154 Mejerier ikke har meddelt Oplysning, fordi de kun benytter holstenske Kærner, og der vil derefter ialt være 434 Mejerier, som endnu ikke har indført Kærneælttere. Gaar man ud fra, at de 160 Kærneælttere, som fandtes i 1906, betyder Anvendelse i lige saa mange Mejerier, var der i dette Aar ca. 12 pCt. af Mejerierne, hvor den ny Teknik var indført; i 1914 arbejdede ca. 69 pCt. af Mejerierne med Kærneælttere, og der har altsaa været betydelig Fremgang.

Anvendelsen af Kærneælttere er ikke lige almindelig i alle Landets Egne. Efter Tabellens absolute Tal er følgende Procentberegning foretaget for Landets enkelte Dele:

	Af 100 Mejerier anvendte Kærneælttere
	pCt.
Sjælland	51
Bornholm	39
Lolland-Falster	56
Fyn	64
Øerne	55
Sydøstlige Jylland	80
Nordlige —	79
Sydvestlige —	77
Jylland	79
Hele Landet	69

I Jylland anvender en betydelig større Del af Mejerierne Kærneælttere end paa Øerne. Særlig lavt er Forholdstallet for Bornholm, hvad der i og for sig er mærkeligt, da Mejerierne paa Bornholm —

Tabel 12. Mejeriernes Kærnesystemer.

	Antal Mejerier	Det anvendte Kærnesystem		
		Kærne- ælttere	Holstenske Kærner	Uangivet (antagelig holstenske Kærner)
Smørmejerier:				
Københavns Amt.....	32	15	11	6
Frederiksborg —	36	26	10	»
Holbæk —	96	56	28	12
Sorø —	76	29	35	12
Præstø —	72	32	27	13
Sjælland.....	312	158	111	43
Bornholm	18	7	9	2
Lolland-Falster.....	64	36	15	13
Svendborg Amt.....	104	65	23	16
Odense —	93	60	28	5
Fyn	197	125	51	21
Øerne.....	591	326	186	79
Vejle Amt.....	72	53	11	8
Aarhus —	97	79	5	13
Randers —	90	76	11	3
Sydøstlige Jylland....	259	208	27	24
Aalborg Amt.....	105	81	13	11
Hjørring —	120	96	10	14
Thisted —	36	29	4	3
Nordlige Jylland.....	261	206	27	28
Viborg Amt.....	85	71	9	5
Ringkøbing —	108	75	18	15
Ribe —	76	60	13	3
Sydvestlige Jylland...	269	206	40	23
Jylland.....	789	620	94	75
Hele Landet.....	1 380	946	280	154

som tidligere vist — gennemsnitlig er ret store, maalt efter den behandlede Mælkemængde. Ved en nærmere Undersøgelse af Materialet viser det sig nemlig, at det især er de større Mejerier, som har indført Kærneælttere, og det maa derfor antages, at der er en vis Aarsagsforbindelse mellem Mejeriernes Størrelse og Anvendelse af et mere

moderne Kærnesystem. Stikprøver i Materialet har vist, at Mejerier med over 2 Mill. kg Mælkemængde aarlig væsentligt hyppigere har Kærneælttere end Mejerier med under 2 Mill. kg Mælk. Dette Forhold er ens for Øernes og Jyllands Amter. Da Gennemsnitsstørrelsen for Mejerier paa Øerne ligger over Gennemsnitsstørrelsen for Mejerier i Jylland, kunde man paa Forhaand vente, at Øernes Mejerier hyppigere havde indført Kærneælttere. Som anført er det omvendte imidlertid Tilfældet, og andre Momenter end Forskellen i Størrelse er altsaa medvirkende paa dette Omraade. Lokale Sædvaner spiller formentlig en Rolle, og man kunde maaske tænke sig, at den Omstændighed, at Kærneæltefabrikerne saa godt som alle findes i Jylland, virkede særligt fremmende for den ny Tekniks Indførelse i denne Del af Landet.

For at undersøge, om Kærneælttere havde vundet stærkest Indgang i Andels- eller Fællesmejerier blandt Smørmejerierne, har man foretaget nogle Stikprøver for de Amter, hvor der findes et nogenlunde stort Antal Fællesmejerier. Resultatet er følgende:

		Af 100 Mejerier anvendte Kærneælttere	
		Andelsm.	Fællesm.
		pCt.	pCt.
Aalborg Amt	82	74
Hjørring	—	80	69
Maribo	—	65	31
Holbæk	—	65	33

Som Helhed viser det sig, at Andelsmejerierne hyppigere end Fællesmejerierne har indført Kærneælttere, og især er Forskellen mellem Andels- og Fællesmejerier stor i de to Amter paa Øerne. I Aalborg og Hjørring Amter, hvor de fleste Fællesmejerier findes, er den tekniske Indretning med Hensyn til Kærnesystem nærmere paa Højde med Andelsmejeriernes, hvad der tyder paa en mere rationel Driftsmetode i de nordjydske Fællesmejerier.

Efter Fabrikationsmærke fordelte de 1056 Kærneælttere sig paa den øverst Side 60 anførte Maade (til Sammenligning er anført Tallene for 1906).

Silkeborg-Kærnen er den, der bruges mest; op imod Halvdelen af de anvendte Kærner er af dette Mærke. De danske Mejeriers

	1914	1906
Silkeborg Maskinfabrik	483	28
»Victoria« (A/S Paasch & Larsen, Petersen, Horsens)	236	51
»Hamlet« (De danske Mejeriers Maskinfabrik, Kolding)	185	»
»Dan« do.	106	15
»Simplex« (amerikansk Fabrikat)	21	23
Andre	25	43
Tilsammen...	1 056	160

Maskinfabrik i Kolding har to Kærnemærker, »Dan« og »Hamlet«; Dan-Kærnen fabrikeredes tidligere af A/S Constantin Hansen & Schröder, men i 1905 blev denne Forretning overtaget af Mejeriernes Maskinfabrik, og man er senere gaaet over til Fabrikation af »Hamlet«-Kærner. I 1906 fandtes 36 Kærneæltre af Mærket »Disbrow«, fabrikeret af A/S Th. Sabroe & Co., Aarhus; dette Mærke synes nu helt forsvundet.

I nedenstaaende Oversigt er Smørmejeriernes 1027 Kærneæltre fordelt efter Anskaffelsesaar og Fabrikationsmærke:

Anskaffelsesaar	Antal Kærneæltre						Tils.
	Silkeborg	Victoria	Hamlet	Dan	Simplex	Andre	
1901	»	1	»	»	1	»	2
1902	»	»	»	»	»	»	»
1903	2	»	»	1	»	»	3
1904	5	3	»	»	2	»	10
1905	3	4	»	1	2	»	10
1906	22	13	1	9	8	»	53
1907	40	10	»	18	2	1	71
1908	60	36	2	33	»	»	131
1909	44	25	6	8	»	»	83
1910	49	14	18	6	1	»	88
1911	41	16	22	7	»	1	87
1912	44	23	28	2	»	»	97
1913	42	30	40	2	»	»	114
1914	69	32	47	4	»	»	152
Uangivet ..	42	23	20	14	4	23	126
I alt ...	463	230	184	105	20	25	1 027
I Procent ..	45,1	22,4	18,0	10,2	1,9	2,4	100,0

»Simplex«-Kærnen anskaffes ikke længere, og siden 1908, et Par Aar efter de danske Mejeriers Overtagelse af A/S Constantin Hansen & Schröder i Kolding, er Salget af »Dan«-Kærnen gaaet tilbage, medens »Hamlet«-Kærnen har vundet stærkt frem i de senere Aar. I Aarene 1912—14 er der ialt anskaffet 155 Silkeborg-Kærner, 85 »Vic-

toria» og 115 »Hamlet«. De forskellige Kærnemærkers Fordeling i Andels- og Fællesmejerier blandt Smørmejerierne ses af følgende Tal:

Procentvis Fordeling af Kærneæltene i:

	Andelsm. pCt.	Fællesm. pCt.
Silkeborg	42	69
Victoria	23	15
Hamlet.....	20	5
Dan	11	4
Simplex	2	1
Andre	2	6
Tilsammen..	100	100

»Dan«- og »Hamlet«-Kærner findes selvfølgelig stærkest repræsenteret i Andelsmejerierne, der har særlig Tilknytning til Fabrikken, men de træffes dog ogsaa i Fællesmejerier, hvor ellers Silkeborg-Kærnen er den langt overvejende, idet ogsaa »Victoria« forholdsvis hyppigere anvendes i Andels- end i Fællesmejerier.

— Anvendelsen af Kølemaskiner er blevet mere og mere almindelig i Mejerierne. Det har ofte været forbundet med Vanskeligheder at tilvejebringe den tilstrækkelige Mængde Is til Afkøling, og Indretningen af Ishus og Anskaffelse af Raa-Is (enten direkte ved Isning paa Kær og Moser eller ved Import f. Eks. fra Norge) medfører Udgifter, der ikke er ringe. Navnlig efterhaanden som ældre Ishuse skal fornyes eller ved Nyanlæg af Mejerier, gaar man da over til at installere et Køleanlæg i Mejeriet, hvad der giver en betydelig sikrere Drift og skaber bedre Betingelser for Fremstillingen af gode og ensartede Varer.

I 1906 havde 110 Mejerier anskaffet Kølemaskiner; i 1914 var Antallet steget til 513, altsaa omtrent femdoblet. Til Afkøling anvendes enten Kulsyre, Ammoniak eller Svovlsyring. I 1906 anvendte 55 Mejerier Ammoniak, 46 Kulsyre og 9 Svovlsyring, men siden er Anlægene for Kulsyre blevet langt de talrigste, og Svovlsyring er omtrent gaaet ud af Brug ved Mejeriernes Køleanlæg.

I Tabel 13 (Side 62) er Antallet af Kølemaskiner fordelt efter Landsdele og Amter, og Tabellen indeholder tillige et Procenttal, som angiver, hvor stor en Del af Mejerierne i Landets forskellige Dele der anvender Kølemaskiner.

Tabel 13. Mejeriernes Køleanlæg.

	Antal Mejerier med Kølemaskiner				Pr. 100 Møjerier
	Svovl- syrling	Am- moniak	Kulsyre	Til- sammen	
Smørmejerier:					pCt.
København Amt.....	»	5	6	11	34,4
Frederiksborg —	»	5	10	15	41,7
Holbæk —	»	8	13	21	21,9
Sorø —	1	12	14	27	35,5
Præstø —	»	6	14	20	27,8
Sjælland.....	1	36	57	94	30,1
Bornholm	»	2	6	8	44,4
Lolland-Falster.....	»	14	16	30	46,9
Svendborg Amt.....	»	4	25	29	27,9
Odense —	»	1	19	20	21,5
Fyn.....	»	5	44	49	24,9
Øerne	1	57	123	181	30,7
Vejle Amt.....	»	1	27	28	38,9
Aarhus —	1	3	36	40	41,2
Randers —	1	»	28	29	32,2
Sydøstlige Jylland....	2	4	91	97	37,5
Aalborg Amt.....	»	2	41	43	41,0
Hjørring —	»	1	23	24	20,0
Thisted —	»	1	18	19	52,8
Nordlige Jylland	»	4	82	86	33,0
Viborg Amt.....	1	3	32	36	42,4
Ringkøbing —	1	1	55	57	52,8
Ribe —	»	4	23	27	35,5
Sydvestlige Jylland....	2	8	110	120	44,6
Jylland	4	16	283	303	38,4
Hele Landet	5	73	406	484	35,1
Handelsmejerier:					
Hovedstaden og Omegn	»	1	»	1	3,2
Øerne iøvrigt	»	8	7	15	25,4
Jylland.....	»	2	11	13	39,4
Hele Landet.....	»	11	18	29	23,6
I alt...	5	84	424	513	34,1

Lidt over en Tredjedel af samtlige Mejerier anvender nu Kølemaskiner, men Procenttallet er en Del højere for Smørmejerier end for Handelsmejerier. De jyske Mejerier synes noget hyppigere at have Køleanlæg end Øernes Mejerier; i Ringkøbing og Thisted Amter er der Kølemaskiner i over Halvdelen af Mejerierne. Paa Sjælland og Lolland-Falster spiller Ammoniakanlægene endnu en Rolle, men ellers træffer man saa godt som udelukkende Kulsyreanlæg.

Andelsmejerierne har noget hyppigere Køleanlæg end Fællesmejerierne, for de første Mejerier er Procenttallet ca. 37, af Fællesmejerierne har ca. 20 pCt. Kølemaskiner.

— I 1914 var der ialt 281 Mejerier, som anvendte elektrisk Lys fremstillet ved Hjælp af egen Kraftmaskine, og 18 af disse Mejerier leverede elektrisk Lys til fremmede Forbrugere. Der taltes i 1906 152 Mejerier, som producerede Elektricitet, og heraf 15, som leverede til andre; det sidste er altsaa ikke blevet mere almindeligt, skønt Antallet af Mejerier, som fremstiller Elektricitet, er omtrent fordoblet. I 1906 blev Indtægten ved Salg af Elektricitet opgjort til godt 4000 Kr., og Summen er omtrent den samme i 1914. Landsdelsvis fordeler de 281 Mejerier i 1914 sig paa følgende Maade:

	Antal Mejerier, som producerer Elektricitet	I Procent af samtlige Mejerier
Sjælland	65	20,8
Bornholm	12	66,7
Lolland-Falster	19	29,7
Fyn	37	18,8
Øerne	133	22,5
Sydøstlige Jylland	67	25,9
Nordlige —	23	8,8
Sydvestlige —	58	21,6
Jylland	148	18,8
Hele Landet ...	281	20,4

Lidt over Femtedelen af de danske Mejerier producerer saaledes Elektricitet, og naar Bornholm og det nordlige Jylland undtages, viser der sig ikke særlig stor Forskel mellem Landsdelene. Paa Bornholm fremstiller to Tredjedele af Mejerierne elektrisk Lys, i det nord-

lige Jylland kun ca. 9 pCt.; i Hjørring Amt er der kun 3 af 120 Mejerier, som selv producerer Elektricitet.

— Paa det til Mejerierne i 1914 udsendte Spørgeskema blev der spurgt om Forbruget af Brændsel i Mejerierne. Besvarelsene har ikke været fuldstændige paa dette Omraade; det har derfor været nødvendigt af og til at supplere Materialet med enkelte beregnede Tal, og en Del af de indkomne Oplysninger har øjensynlig lidt af Usikkerhed.

I Tabel 14 (Side 65) er det samlede Resultat givet for Smørmejeriernes Vedkommende, for Handelsmejerierne var Oplysningerne saa ufuldstændige, at de ikke er anvendt. I de jyske Amter bruges der en Del Tørv til Brændsel i Mejerierne, paa Øerne betyder Tørveforbruget praktisk talt intet. I Tabellen er dels givet absolute Tal for Brændselsforbrugets Størrelse (i Tons Kul og i 1 000 Stkr. Tørv) og dels Gennemsnitstal for Forbruget af Kul pr. 1 000 kg behandlet Sødmælk.

I 1914 er i samtlige Smørmejerier anvendt 128 260 Tons Kul, deraf paa Øerne ca. 58 000 Tons og i Jylland ca. 70 000 Tons. Beregnet efter den indvejede Mælkemængde faar man for hele Landet ca. 41 kg Kul pr. 1 000 kg Mælk. Gaar man ud fra et Forbrug af samme forholdsvis Størrelse i Handelsmejerierne, faar man et Forbrug af ca. 7 000 Tons i disse Mejerier, og det samlede Kulforbrug i alle Landets Mejerier kommer derved op paa ca. 135 000 Tons. Da Indførslen af Kul til Danmark i de senere Aar har andraget ca. 3 000 000 Tons, anvender Mejerierne noget nær op imod Tyvendedelen af det samlede Kulforbrug i Danmark.

Det gennemsnitlige Kulforbrug pr. 1 000 kg indvejet Sødmælk svinger en Del, naar man tager Amterne enkeltvis, men for Landets Hoveddele, Øerne og Jylland, ligger Tallene hver for sig omtrent som for hele Landet. Indenfor de enkelte Mejerier finder man meget betydelige Svingninger i Kulforbruget pr. 1 000 kg Mælk, hvad der formentlig skyldes Forskel med Hensyn til Dampanlæggenes Indretning og mere eller mindre rationel Fyring.

I Mejeridriftsstatistik fra Kontoret for Mejeristatistik i Odense gøres Mejeriernes Kulforbrug aarlig til Genstand for en indgaaende

Tabel 14. Mejeriernes Brændselsforbrug.

	Samlet Kulforbrug	Gennemsnits- forbrug af Kul pr. 1000 kg indvejet Sød- mælk	Samlet Forbrug af Tørv
	Tons	kg	1000 Stkr.
Smørmejerier:			
Københavns Amt.....	3 177	39,6	»
Frederiksborg —	3 818	42,1	3
Holbæk —	8 646	43,8	»
Sorø —	7 948	42,1	3
Præstø —	7 602	41,7	12
Sjælland.....	31 191	42,3	18
Bornholm	2 356	36,3	»
Lolland-Falster.....	7 120	39,6	»
Svendborg Amt	9 636	42,0	»
Odense —	8 185	39,9	4
Fyn.....	17 821	41,0	4
Øerne	58 488	41,3	22
Vejle Amt.....	8 839	44,0	2 199
Aarhus —	11 013	46,5	340
Randers —	8 028	40,6	1 148
Sydøstlige Jylland..	27 880	43,9	3 687
Aalborg Amt.....	8 034	44,1	1 468
Hjørring —	9 545	42,5	2 165
Thisted —	3 219	37,3	47
Nordlige Jylland ...	20 798	42,2	3 680
Viborg Amt.....	7 158	37,5	3 148
Ringkøbing —	7 927	36,8	9 229
Ribe —	6 009	36,0	2 370
Sydvestlige Jylland.	21 094	36,8	14 747
Jylland	69 772	41,0	22 114
Hele Landet.....	128 260	41,1	22 136

Undersøgelse paa Grund af den store økonomiske Betydning, som Spørgsmaalet har. Udgifterne til Kulforbrug udregnes her efter 1 000 kg indvejet Mælk, og for 1914 angives som Gennemsnitsudgift for hele Landet 102 Øre pr. 1 000 kg Mælk. Ogsaa her træffer man betydelige Svingninger, fra 92 Øre til 114 Øre, for Landets forskellige

Egne. En Udgift af 102 Øre pr. 1 000 kg og et Forbrug af 41 kg for samme Kvantum Mælk svarer til en Pris for Kul paa ca. 24—25 Kr. pr. Ton.

Den relative Udgift til Kulforbrug er væsentlig forskellig efter Mejeriernes Størrelse, idet den aftager med den voksende Mælkemængde. Efter Mejeridriftsstatistikken gives følgende Oversigt over den gennemsnitlige Udgift pr. 1 000 kg Mælk for de forskellige Størrelsesgrupper, med Tallene angivet særskilt for den Fjerdedel af Mejerierne, som har den højeste, og den Fjerdedel, som har den laveste Udgift:

Indvejet Mælkemængde	Kul-Udgift pr. 1000 kg Mælk i 1914:		
	Højeste	Laveste	Alle
	Fjerdedel Øre	Fjerdedel Øre	Mejerier Øre
Over 3,0 Mill. kg ...	106	70	88
2,5—3,0 — - ...	119	81	98
2,0—2,5 — - ...	127	86	105
1,5—2,0 — - ...	137	91	113
1,0—1,5 — - ...	149	94	122
Under 1,0 — - ...	205	118	159

Tallene giver et klart Billede af den Besparelse i Driftsudgifter, som de større Mejerier har for Kulforbrugets Vedkommende, og de viser tillige, at der indenfor samme Størrelsesklasse kan være en meget betydelig Forskel i Kuludgifterne.

5. Lønforholdene i Mejerierne.

De Oplysninger med Hensyn til Produktion m. v., som er meddelt i det foregaaende, er væsentligst fremskaffet i Forbindelse med Industrietællingen i 1914, men paa de Skemaer, der udsendtes i den Anledning, blev der ikke spurgt om Lønforholdene. Efter Anmodning af Mejeristforeningen af 1907 er der med anbefaling og Støtte af Dansk Mejeristforening i Sommeren 1914 udsendt særlige Skemaer med Spørgsmaal om Lønforholdene. Der forelaa ikke nogen Lovpligt for Mejerierne til at udfylde disse Skemaer, og Departementet har da ogsaa kun modtaget Oplysninger fra ca. Halvdelen af de Mejerier, som fik Skemaer til Udfyldning.

Ialt er der modtaget Oplysning om Lønforholdene i 621 Andelsmejerier, alle beliggende i Landdistrikterne; de i det følgende meddelte Resultater omfatter saaledes ikke Bymejerier eller Fællesmejerier.

Tabel 15. Antal og Størrelse af de i Lønundersøgelsen indbefattede Mejerier.

	Antal Mejerier	Heraf med			Samlet Antal Medhjælpere	Antal Medhjælpere pr. Mejeri
		1-2 Medhj.	3-5 Medhj.	flere end 5 Medhj.		
Københavns Amt	13	2	10	1	46	3,5
Frederiksborg —	12	2	9	1	39	3,3
Holbæk —	34	12	21	1	103	3,0
Sorø —	38	11	27	»	110	2,9
Præstø —	29	6	23	»	95	3,3
Sjælland	126	33	90	3	393	3,1
Bornholm	12	»	12	»	44	3,7
Lolland-Falster	17	»	14	3	72	4,2
Svendborg Amt	39	9	25	5	136	3,5
Odense —	59	19	37	3	174	2,9
Fyn	98	28	62	8	310	3,2
Øerne	253	61	178	14	819	3,2
Vejle Amt	32	12	19	1	93	2,9
Aarhus —	72	26	43	3	228	3,2
Randers —	52	20	31	1	151	2,9
Sydøstlige Jylland....	156	58	93	5	472	3,0
Aalborg Amt	42	28	14	»	90	2,1
Hjørring —	31	18	13	»	77	2,5
Thisted —	18	7	10	1	52	2,9
Nordlige Jylland	91	53	37	1	219	2,4
Viborg Amt	23	8	14	1	64	2,8
Ringkøbing —	59	36	23	»	131	2,2
Ribe —	39	22	14	3	104	2,7
Sydvestlige Jylland....	121	66	51	4	299	2,5
Jylland	368	177	181	10	990	2,7
Hele Landet.....	621	238	359	24	1 809	2,9

I ovenstaaende Tabel 15 er Mejerierne fordelt efter Landsdele og Amter, og Tabellen indeholder desuden Oplysninger om Mejeriernes Størrelse, maalt efter Antallet af Medhjælpere, samt om det samlede Antal Medhjælpere. De 621 Mejerier repræsenterer nogenlunde jævnt

Tabel 16. Mejeribestyrelsernes

	Antal Mejerier	Mejeri- bestyrernes Brutto- Løn	Brutto- Løn pr. Mejeri	Løn til Medhjælpere		
				i Penge	i Kost og Logi	Tils.
Københavns Amt	13	Kr. 58 715	Kr. 4 517	Kr. 16 859	Kr. 13 930	Kr. 30 789
Frederiksborg —	12	46 636	3 886	13 558	11 370	24 928
Holbæk —	34	127 913	3 762	35 827	27 475	63 302
Sorø —	38	145 492	3 839	35 216	29 019	64 235
Præstø —	29	121 170	4 178	32 482	27 598	60 080
Sjælland.....	126	499 926	3 968	133 942	109 392	243 334
Bornholm	12	58 101	4 842	18 222	12 300	30 522
Lolland-Falster.....	17	97 324	5 724	29 439	23 264	52 703
Svendborg Amt	39	162 447	4 165	52 533	37 234	89 767
Odense —	59	215 151	3 647	71 035	44 643	115 678
Fyn.....	98	377 598	3 853	123 568	81 877	205 445
Øerne....	253	1 032 949	4 083	305 171	226 833	532 004
Vejle Amt.....	32	153 915	4 810	33 367	31 631	64 998
Aarhus —	72	283 451	3 937	80 518	63 225	143 743
Randers —	52	192 962	3 711	52 271	41 004	93 275
Sydøstlige Jylland....	156	630 328	4 041	166 156	135 860	302 016
Aalborg Amt	42	131 518	3 131	29 425	25 620	55 045
Hjørring —	31	96 936	3 127	22 911	22 740	45 651
Thisted —	18	72 157	4 008	19 242	15 392	34 634
Nordlige Jylland	91	300 611	3 303	71 578	63 752	135 330
Viborg Amt	23	83 878	3 647	22 398	17 794	40 192
Ringkøbing —	59	181 219	3 073	45 679	34 794	80 473
Ribe —	39	141 635	3 632	42 218	28 970	71 188
Sydvestlige Jylland....	121	406 732	3 361	110 295	81 558	191 853
Jylland.....	368	1 337 671	3 635	348 029	281 170	629 199
Hele Landet.....	621	2 370 620	3 817	653 200	508 003	1 161 203

Landets forskellige Dele; fra Øerne har 253 Mejerier meddelt Op-
lysninger, fra Jylland 368. Kun faa af Mejerierne, ialt 24, har flere
end 5 Medhjælpere, 359 har fra 3—5 Medhjælpere, og 238 har 1—2
Medhjælpere. Tilsammen er der i de 621 Mejerier beskæftiget 1809
Medhjælpere; dette Tal andrager ca. Halvdelen af det samlede Antal

Lønforhold.

Medhjælpsløn pr. Mejeri			Bestyrerens Netto-Løn pr. Mejeri
i Penge	i Kost og Logi	Tils.	
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 297	1 072	2 369	2 148
1 130	948	2 078	1 808
1 054	808	1 862	1 900
927	764	1 691	2 148
1 120	952	2 072	2 106
1 063	868	1 931	2 037
1 519	1 025	2 544	2 298
1 732	1 368	3 100	2 624
1 347	955	2 302	1 863
1 204	757	1 961	1 686
1 261	836	2 097	1 756
1 206	897	2 103	1 980
1 043	988	2 031	2 779
1 118	878	1 996	1 941
1 005	789	1 794	1 917
1 065	871	1 936	2 105
701	610	1 311	1 820
739	734	1 473	1 654
1 069	855	1 924	2 085
787	700	1 487	1 816
974	774	1 748	1 899
774	590	1 364	1 709
1 082	743	1 825	1 807
912	674	1 586	1 775
946	764	1 710	1 925
1 052	818	1 870	1 947

Medhjælpere i Andelsmejerierne, og da man har modtaget Oplysninger fra ca. Halvdelen af de paagældende Mejerier, er der her god Overensstemmelse. Et yderligere Bevis for, at de 621 Mejerier repræsenterer det samlede Antal Mejerier ligeligt med Hensyn til Medhjælperantallets Størrelse, har man i det i Tabel 15 (Side 67) beregnede gennemsnitlige Antal Medhjælpere pr. Mejeri. For hele Landet er Gennemsnittet 2,9. Efter Oplysningerne fra Produktionsstatistiken er der i Tabel 4 (Side 25) for alle Mejerier beregnet et Gennemsnitstal for Personellet pr. Mejeri; for Smørmejerierne er Tallet 3,9, men da Bestyreren er medregnet i dette Tal, svarer det netop til et Medhjælper-Gennemsnit paa 2,9. Efter Materialet til Lønstatistiken har Øernes Mejerier et gennemsnitligt Medhjælperantal paa 3,2 og Jyllands Mejerier et Gennemsnitstal paa 2,7; de tilsvarende Tal for Personellet efter Produktionsstatistikens Oplysninger (hvor Bestyreren medregnes) er 4,3 og 3,8, og Overensstemmelsen viser sig saaledes ogsaa særskilt for hver enkelt Landsdel.

Tabel 16 indeholder Oplysninger om Mejeribestyrernes Lønforhold. Den almindelige Lønningsmaade i Andelsmejerierne er den, at Mejeribestyreren modtager en Bruttoløn, og at han deraf udreder Løn til Mejeriets Medhjælpspersonale. Denne Med-

hjælperløn ydes dels som Pengeløn og dels som Kost og Logi, idet Kost- og Logi-Systemet er saa godt som eneherkende paa Mejerierne. Paa de anvendte Spørgeskemaer er opgivet Mejeribestyrernes Bruttoløn og den Pengeløn, som udbetales til Medhjælperne, samt et anslaaet Beløb for Værdien af Kost og Logi til Medhjælperne.

Mejeribestyrerens Nettoløn fremkommer da ved at fradrage Medhjælpernes samlede Løn fra Bruttolønnen.

Den samlede Bruttoløn, som ydes i de 621 Mejerier, er 2 371 000 Kr. Da Undersøgelsen omfatter ca. Halvdelen af Andelsmejerierne, kan man anslaa, at det samlede kontante Lønbeløb, som udbetales til Mejeribestyrene i alle Landets Andelsmejerier, andrager ca. 5 Mill. Kr. Pr. Mejeri udgør Mejeribestyrenes Bruttoløn i Gennemsnit for hele Landet 3 800 Kr., lidt højere paa Øerne og lidt lavere i Jylland, men dette sidste modsvares af det højere Beløb til Medhjælpslønninger i Øernes Mejerier, fordi det gennemsnitlige Antal Medhjælperer er større. Ialt udbetaltes der i Pengeløn til Medhjælperer ca. 653 000 Kr., og den samlede Værdi af Kost og Logi til Medhjælperer er anslaaet til ca. 508 000 Kr. Til Rest som Nettoløn for de 621 Mejeribestyrere bliver der 1 210 000 Kr. eller 1947 Kr. pr. Mejeri. Til denne Netto-Pengeløn maa der lægges Værdien af Bolig for Mejeribestyren (i Reglen med Brændsel og Belysning) og tillige Værdien af enkelte Naturalydelser, f. Eks. Mælk. Endelig fremkommer der en mindre Forøgelse i Mejeribestyrens reelle Løn paa Grund af følgende Forhold: Den Værdi, som er beregnet for Kost og Logi til Medhjælperne, er formentlig ansat efter Værdien for Medhjælperne og ikke efter den Udgift, som den foraarsager Mejeribestyren. For Kostens Vedkommende vil disse to Størrelser sikkert falde omtrent sammen, men for Logiets Vedkommende kan de Værelser, der stilles til Raadighed, ikke regnes som en Ydelse af Mejeribestyren selv, men af Mejeriet. Det er dog kun selve Værelsets Logiværdi, ikke Udgiften til Inventar og Renholdelse, som saaledes kan fradrages i den anslaaede samlede Værdi for Kost og Logi, og det bliver derfor kun et forholdsvis ringe Beløb pr. Medhjælper, der kan være Tale om.

I de forskellige Amter og Landsdele viser der sig nogen Variation i Nettolønnen for Mejeribestyrere, men der kan næppe tillægges de Afvigelser, som Tabellen viser, synderlig Betydning, da Tallene bliver noget usikre ved den stærke Deling. Om Mejeribestyrenes Nettoløn stiger med Mejeriernes Størrelse, og eventuelt i hvilket Forhold, lader sig ikke afgøre efter det foreliggende Materiale, men der er Grund

til at antage, at der finder en saadan Lønstigning Sted. Naar man ser bort fra enkelte Afvigelser, synes der i det store og hele at være en Tendens til, at Mejeribestyrerens Nettoløn udgør op imod Halvdelen af hans Bruttoløn, og hvis dette kan siges at være Reglen, giver det en højere Nettoløn for de større Mejerier, idet Bruttolønningen nødvendigvis maa stige med Mejeriets Størrelse, fordi der skal holdes større Arbejdsstyrke.

I denne Forbindelse har det sin Betydning, at »Dansk Mejeristforening« har opstillet en Lønskala for Mejeribestyrere, med stigende Løn efter den i Mejeriet behandlede Mælkemængde, og bestræber sig for overalt at faa indført Lønning efter denne Skala.

Skalaen ser saaledes ud:

Mill. Pd. Mælk	Aarsløn	Pr. 1000 Pd. Mælk
	Kr.	Øre
1	1 560	156,0
2	2 350	117,5
3	3 220	107,3
4	3 900	97,5
5	4 210	84,2
6	4 460	74,3
7	4 760	68,0
8	5 160	64,5
9	5 600	62,2
10	6 000	60,0

I den Løn, som udregnes efter Skalaen, fradrages Værdien af ydede Naturalier, medens Værdien af Bolig ikke fradrages. Hvis der tilvirkes Ost paa Mejeriet, skal der tillægges 1 Øre pr. Pd. solgt Ost.

I Tabel 17 (Side 72) er redegjort for Medhjælpernes Lønforhold. Af de 1809 Medhjælpere er 1425 Mænd og 384 Kvinder; omtrent Femtedelen af Medhjælperne er altsaa Kvinder, hvad der stemmer med Oplysningerne om Smørmejeriernes Medhjælpertal i Tabel 4 (Side 24—25).

Den gennemsnitlige aarlige Pengeløn er for en mandlig Medhjælper 389 Kr. og for en kvindelig Medhjælper 266 Kr. Ligesom for Bestyrernes Løn afviger Tallene i de forskellige Amter noget fra Gennemsnittet for hele Landet, men der kan ikke lægges synderlig

Tabel 17. Medhjælpernes Lønforhold.

	Antal Med- hjæl- pere	Heraf		Gennemsn. aarl. Pengel.		Gen- nemsn. Værdi af Kost og Logi	Gennemsn. saml. Aarsløn	
		Mænd	Kvin- der	Mænd	Kvin- der		Mænd	Kvin- der
Københavns Amt	46	38	8	Kr. 377	Kr. 318	Kr. 303	Kr. 680	Kr. 621
Frederiksborg —	39	33	6	367	229	292	659	521
Holbæk —	103	75	28	379	263	267	646	530
Sorø —	110	84	26	338	271	264	602	535
Præstø —	95	73	22	373	272	291	664	563
Sjælland	393	303	90	365	270	278	643	548
Bornholm	44	40	4	426	280	280	706	560
Lolland-Falster	72	62	10	433	262	323	756	585
Svendborg Amt	136	108	28	418	289	274	692	563
Odense —	174	139	35	430	313	257	687	570
Fyn	310	247	63	425	302	264	689	566
Øerne	819	652	167	398	282	277	675	559
Vejle Amt	93	74	19	394	273	340	734	613
Aarhus —	228	179	49	375	270	277	652	547
Randers —	151	122	29	369	269	272	641	541
Sydøstlige Jylland	472	375	97	377	270	288	665	558
Aalborg Amt	90	68	22	357	234	285	642	519
Hjørring —	77	60	17	328	220	295	623	515
Thisted —	52	41	11	401	247	296	697	543
Nordlige Jylland	219	169	50	357	232	291	648	523
Viborg Amt	64	50	14	379	248	278	657	526
Ringkøbing —	131	100	31	388	216	266	654	482
Ribe —	104	79	25	446	288	279	725	567
Sydvestlige Jylland....	299	229	70	406	248	273	679	521
Jylland	990	773	217	381	254	284	665	538
Hele Landet.....	1 809	1 425	384	389	266	281	670	547

Vægt herpaa, fordi Tallene for de enkelte Amter er smaa og derfor giver nogen Usikkerhed. Med runde Tal kan man sige, at Pengelønnen for en mandlig Medhjælper er 400 Kr. aarlig og for en kvindelig Medhjælper 250 Kr. aarlig.

For at faa den samlede Aarsløn maa der til Pengelønnen lægges Værdien af Kost og Logi. I Gennemsnit for mandlige og kvindelige Medhjælpere er denne Værdi ansat til 281 Kr. pr. Aar. For enkelte Mejeriers Vedkommende er Værdien ansat lidt lavere for Kvinder end for Mænd, men som Helhed betragtet har man regnet med den samme Sum for Mænd og Kvinder, og der er derfor i Tabellen kun udregnet én Gennemsnitsværdi. Denne Værdi lagt til Pengelønnen giver en samlet Aarsløn for mandlige Medhjælpere paa 670 Kr. og for kvindelige Medhjælpere paa 547 Kr.

Til Sammenligning med Medhjælperlønnen i Mejerierne skal anføres nogle Tal for Tyende- og Landarbejderlønnen i 1915 efter Opgivelser fra Landboforeninger, Husmands- og Landarbejderforeninger. Den samlede Aarsløn blev for mandligt Tyende beregnet til 795 Kr. og for kvindeligt Tyende til 565 Kr. Direkte sammenlignes med Medhjælperlønnen i Mejerierne kan disse Tal dog ikke, da de angaar 1915, og den i Aarslønnen inkluderede Værdi af Kost og Logi er steget fra 1914 til 1915. Et bedre Sammenligningsgrundlag danner den kontante Pengeløn. For mandligt Tyende var den i 1915 441 Kr. (Mejerimedhjælpere 389 Kr.) og for kvindeligt Tyende 264 Kr. (Mejerimedhjælpere 266 Kr.). Kvindernes Løn synes saaledes at være omtrent ens for Tyende og Mejerimedhjælpere, medens den gennemsnitlige Løn for en Tjenestekarl ligger noget højere end den gennemsnitlige Løn for en mandlig Mejerimedhjælper. Lønnen for mandlige Daglejere paa Husbondens Kost er for 1915 beregnet til 588 Kr. (ved stadigt Arbejde hele Aaret rundt). Da der ingen Kostværdi er inkluderet i Lønnen, kan man uden synderlig Fejl direkte sammenligne Lønsatserne for 1914 og 1915, og Daglejerslønnen paa Landet ligger saaledes adskilligt over de mandlige Mejerimedhjælperes Løn. Man maa dog antage, at Aldersforholdene her har nogen Indflydelse, idet Mejerimedhjælpere gennemsnitligt vil være yngre end Daglejere.

I Tabellerne 18 (Side 75), 19 (Side 76) og 20 (Side 77) er der henholdsvis for Mejeribestyrere, mandlige og kvindelige Mejerimedhjælpere gjort Rede for Alders- og Lønforhold, Anciennitet i Faget og Uddannelse.

Af Mejeribestyrerne er 86 eller ca. 14 pCt. under 30 Aar, 405 (ca. 65 pCt.) i en Alder af 30—44 Aar, 128 (ca. 21 pCt.) fra 45—59 Aar og kun 2 over 60 Aar. — For det store Flertals Vedkommende ligger Bruttolønnen mellem 3 000 og 6 000 Kr.; omtrent to Tredjedele har denne Løn, og kun for 7 pCt. af Bestyrerne er Bruttolønnen over 6 000 Kr. I nedenstaaende Oversigt ses det, hvorledes Bruttolønnen stiger efter Bestyrernes Alder:

Mejeribestyrernes Bruttoindtægt:	25—29 Aar pCt.	30—44 Aar pCt.	45 Aar eller derover pCt.	Ialt pCt.
Under 3000 Kr.	66,3	27,2	10,8	29,1
3000—6000 -	31,4	64,4	83,1	63,8
6000—9000 -	2,3	7,7	5,4	6,4
over 9000 -	»	0,7	0,7	0,7
Tilsammen ..	100,0	100,0	100,0	100,0

I Aldersklassen under 30 Aar har ca. to Tredjedele under 3 000 Kr. i Bruttoindtægt, omtrent en Tredjedel har mellem 3 000 og 6 000 Kr. og kun et Par Procent har over 6 000 Kr. For Aldersklassen 30—44 Aar er omtrent to Tredjedele naaet op til en Bruttoløn paa 3 000—6 000 Kr., ca. 27 pCt. har en Løn under 3 000 Kr., og ca. 8 pCt. har over 6 000 Kr. I Aldersklassen over 44 Aar er der sket en yderligere Forskydning fra Løngruppen under 3 000 Kr. til 3 000—6 000 Kr., men der er nu et lavere Procenttal i Løngruppen over 6 000 Kr. Lønstigningen synes saaledes at standse efter 45 Aars Alderen. Den her iagttagne Stigning i Bruttolønnen kan for en Del tænkes at foregaa indenfor samme Mejeri, idet Mejeriets Størrelse kan vokse en Del, ligesom Bestyrerens personlige Løn ved samme Mejeri maa antages at stige med Alderen, men Stigningens Aarsag er rimeligvis ogsaa, at den lidt ældre Mejeribestyrer søger Pladsen ved et større Mejeri med højere Brutto- og Nettoløn.

I Tabel 18 er meddelt Oplysning om, i hvilken Alder Mejeribestyrerne har begyndt Mejeriarbejde, og hvor lang Tid der er forløbet efter første Ansættelse, inden der opnaas Ansættelse som Bestyrer. Noget over Halvdelen af Bestyrerne har begyndt Mejerigærrning i en Alder af 17—20 Aar, godt Fjerdedelen i en Alder af 14—16 Aar, ca. 13 pCt. i Alderen 21—24 Aar og 4 pCt. i en Alder af

Tabel 18. Mejeribestyrernes Løn, Alder og Uddannelse.

	Aldersklasser					I Procent af samlet Antal
	25—29 Aar	30—44 Aar	45—59 Aar	60 Aar ell. derov.	Tilsammen	
Bruttoindtægt:						
Under 3000 Kr.....	57	110	13	1	181	29,1
3000—6000 -	27	261	107	1	396	63,8
6000—9000 -	2	31	7	»	40	6,4
9000 Kr. eller derover.....	»	3	1	»	4	0,7
Tilsammen ..	86	405	128	2	621	100,0
Begyndt Mejerigærning i en Alder af:						
Under 14 Aar	9	17	1	»	27	4,3
14—16 Aar.....	37	118	8	»	163	26,3
17—20 -	40	226	60	»	326	52,5
21—24 -	»	37	42	1	80	12,9
25 Aar eller derover.....	»	7	17	1	25	4,0
Tilsammen ..	86	405	128	2	621	100,0
Ansæt som Bestyrer:						
Ved første Ansættelse	»	»	2	»	2	0,3
1—2 Aar efter	»	6	30	»	36	5,8
3—5 - -	3	51	53	1	108	17,4
6—10 - -	71	283	37	»	391	63,0
11 Aar efter eller senere....	12	65	6	1	84	13,5
Tilsammen...	86	405	128	2	621	100,0
Besøgt Mælkeriskole	83	331	72	»	486	78,3

25 Aar og derover. Det er særlig de ældre Mejeribestyrere, som er kommet til Mejerigærningen i en senere Alder; af Bestyrere over 44 Aar er ca. Halvdelen først kommen til Mejerivirksomhed efter 20 Aars Alderen. Der synes saaledes at være en Bevægelse over mod en yngre Alder ved Indtrædelse i Mejeriarbejde.

Af de 621 Bestyrere blev de 391 eller 63 pCt. ansat som Mejeribestyrere 6—10 Aar efter den første Ansættelse. Ca. 14 pCt. blev først Bestyrere efter længere Tids Forløb, medens 23 pCt. allerede blev Bestyrere efter færre Aars Mejerivirksomhed. Ogsaa her viser der sig en Forskel efter Bestyrernes Alder. De ældre er gennemsnitligt blevet Bestyrere efter kortere Tids Mejerigærning end de

Tabel 19. Medhjælpernes Løn, Alder og Uddannelse.
A. Mænd.

	Aldersklasser							I Procent af samlet Antal
	Under 18 Aar	18—19 Aar	20—24 Aar	25—29 Aar	30—44 Aar	45 Aar eller derov.	Til-sammen	
Aarlig Pengeløn:								
Under 200 Kr.....	120	56	12	»	»	2	190	13,3
200—299 Kr.	80	74	26	3	»	»	183	12,8
300—399 -	31	150	124	8	13	1	327	23,0
400—499 -	8	60	269	52	24	2	415	29,1
500—599 -	1	7	89	75	11	2	185	13,0
600—699 -	»	6	32	20	7	4	69	4,9
700—799 -	1	4	7	11	5	»	28	2,0
800—899 -	»	»	5	4	3	»	12	0,8
900 Kr. eller derover....	»	»	2	9	3	2	16	1,1
Tilsammen...	241	357	566	182	66	13	1 425	100,0
Begyndt Mejerigærning i Alder af:								
Under 14 Aar.....	54	24	17	2	»	»	97	6,8
14—16 Aar	174	193	166	14	4	»	551	38,7
17—20 -	13	140	366	128	14	2	663	46,5
21—24 -	»	»	17	31	13	»	61	4,1
25 Aar eller derover....	»	»	»	7	35	11	53	3,9
Tilsammen...	241	357	566	182	66	13	1 425	100,0
Uddannelse:								
Mejeristforeningens praktiske Uddannelse.....	53	41	14	3	»	»	111	7,8
Mælkeriskole	»	1	23	70	14	»	108	7,6
Højskole.....	1	7	55	29	8	1	101	7,1
Anden særlig Uddannelse.	6	22	33	5	3	»	69	4,8
Tilsammen...	60	71	125	107	25	1	389	27,3

yngre, muligvis fordi flere af dem — som ovenfor vist — er kommet til Mejerigærningen i en senere Alder, men rimeligvis ogsaa fordi den yngre Generation indenfor Mejerivirksomheden efterhaanden har maattet vente længere, inden det blev muligt at faa en Bestyrerplads.

Om godt de tre Fjerdedele af Mejeribestyrerne er det oplyst, at de har faaet Uddannelse paa en Mælkeriskole. Det er fortrinsvis de unge Bestyrere, der har faaet saadan Uddannelse: 97 pCt.

Tabel 20. Medhjælpernes Løn, Alder og Uddannelse.
B. Kvinder.

	Aldersklasser						I Procent af samlet Antal
	Under 18 Aar	18—19 Aar	20—24 Aar	25—29 Aar	30 Aar eller derover	Tilsammen	
Aarlig Pengeløn:							
Under 200 Kr.....	41	31	9	1	»	82	21,4
200—299 Kr.....	17	40	64	11	3	135	35,2
300—399 -	2	21	66	29	10	128	33,3
400—499 -	5	5	14	2	1	27	7,0
500—599 -	»	3	2	»	»	5	1,3
600—699 -	»	1	2	2	»	5	1,3
700 Kr. eller derover	»	»	1	»	1	2	0,5
Tilsammen ..	65	101	158	45	15	384	100,0
Begyndt Mejerigærning i Alder af:							
Under 14 Aar.....	12	2	1	»	»	15	3,9
14—16 Aar.....	44	28	13	1	»	86	22,4
17—20 -	9	71	123	25	5	233	60,7
21—24 -	»	»	21	9	4	34	8,1
25 Aar eller derover	»	»	»	10	6	16	4,9
Tilsammen ...	65	101	158	45	15	384	100,0
Uddannelse:							
Mælkeriskole	»	»	1	2	»	3	0,8
Højskole.....	»	»	22	19	1	42	10,9
Anden særlig Uddannelse.	1	1	2	1	»	5	1,3
Tilsammen...	1	1	25	22	1	50	13,0

af Bestyrerne under 30 Aar, 82 pCt. mellem 30 og 45 Aar, men kun 55 pCt. af Bestyrerne over 45 Aar har haft Ophold paa Mælkeriskole.

— De mandlige og kvindelige Mejerimedhjælperes Alders- og Lønforhold osv. er belyst i Tabellerne 19 og 20. Den procentvise Aldersfordeling ses af omstaaende Oversigt (Side 78).

Over 25 Aar er kun ca. 18 pCt. af de mandlige Medhjælpere og ca. 16 pCt. af de kvindelige, ca. 40 pCt. baade af Mænd og Kvinder er mellem 20 og 24 Aar, og lidt over 40 pCt. er under 20 Aar. Der er saaledes en ret ensartet Aldersfordeling for mandlige og kvindelige Mejerimedhjælpere, og som Helhed maa det siges, at Medhjælper-

Ca. Halvdelen har under 400 Kr. i aarlig Pengeløn og ca. Halvdelen over 400 Kr., hvad der ogsaa svarer til den tidligere anførte Gennemsnitspengeløn paa ca. 400 Kr. Der viser sig en tydelig Forskydning op efter i Lønklasserne med Alderen. Af Medhjælperne under 18 Aar har 50 pCt. under 200 Kr. i aarlig Pengeløn og ca. 96 pCt. under 400 Kr. For Aldersklassen 18—19 Aar har 42 pCt. en Løn fra 3—400 Kr., og for hver af de følgende Aldersklasser, 20—24 Aar og 25—29 Aar, rykkes Tyngdepunktet en Lønklasse op, idet omtrent Halvdelen af Medhjælperne i disse Aldersklasser har en Løn paa henholdsvis 4—500 Kr. og 5—600 Kr. Af Medhjælperne paa 25—29 Aar har kun 6 pCt. en aarlig Pengeløn paa under 400 Kr., og omtrent Fjerdedelen har over 600 Kr. i aarlig Pengeløn. For Aldersgruppen 30 Aar og derover er Lønforholdene ringere end for den foregaaende Aldersgruppe, og det synes saaledes, som Lønstigningen standser ved 30 Aars Alderen.

De kvindelige Medhjælperes Lønforhold efter Aldersklasser ses af følgende Oversigt:

Pengeløn:	Under 18 Aar pCt.	18—19 Aar pCt.	20—24 Aar pCt.	25—29 Aar pCt.	30Aar el. derover pCt.	Ialt pCt.
Under 200 Kr.....	63,1	30,7	5,7	2,2	»	21,4
200—299 Kr.....	26,2	39,6	40,5	24,4	20,0	35,2
300—399 -	3,0	20,8	41,8	64,4	66,6	33,3
400—499 -	7,7	4,9	8,8	4,5	6,7	7,0
500—599 -	»	3,0	1,3	»	»	1,3
600—699 -	»	1,0	1,3	4,5	»	1,3
700—799 -	»	»	0,6	»	6,7	0,5
Tilsammen...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ca. 57 pCt. af de kvindelige Medhjælperere har under 300 Kr. i aarlig Pengeløn, og kun ca. 10 pCt. har over 400 Kr. Ogsaa her viser det sig, at Lønnen stiger med Alderen. Af Medhjælperne over 25 Aar har ca. to Tredjedele en aarlig Pengeløn paa 3—400 Kr., men selv i disse Aldersklasser er det meget faa, som kommer op over 400 Kr. I det hele er Lønstigningen efter Alder ikke saa stærk for de kvindelige som for de mandlige Medhjælperere.

I Tabellerne Side 76—77 er foretaget en Optælling af, i hvilken Alder de mandlige og kvindelige Mejerimedhjælperere har begyndt

Mejerigærningen. Af de ældre Medhjælpere er der en Del, som er kommet til Mejerivirksomhed i en Alder af 25 Aar eller derover, og de yngste Aldersklasser har naturligvis begyndt i en tidlig Alder. Som Helhed betragtet er de mandlige Medhjælpere kommet til Mejeri tidligere end de kvindelige. Ca. 46 pCt. af Mændene begyndte før det 17. Aar og ca. 47 pCt. i Alderen 17—20 Aar. Af Kvinderne var kun 26 pCt. kommet til Mejerigærning før det 17. Aar, men ca. 61 pCt. i Alderen 17—20 Aar.

En Sammenstilling af Procenttallene for Bestyrere og for mandlige og kvindelige Medhjælpere viser følgende Fordeling med Hensyn til Alder for Paabegyndelsen af Mejeriarbejde:

Begyndt i Alder af:	Bestyrere pCt.	Mandlige	Kvindelige
		Medhjælpere pCt.	Medhjælpere pCt.
Under 14 Aar.....	4,3	6,8	3,9
14—16 Aar.....	26,3	38,7	22,4
17—20 —	52,5	46,5	60,7
21—24 —	12,9	4,1	8,1
25 Aar eller derover ...	4,0	3,9	4,9
Tilsammen...	100,0	100,0	100,0

Baade for Mænd og Kvinder gælder det, at Paabegyndelse af Mejerigærning i de fleste Tilfælde ikke sker umiddelbart efter 14 Aars Alderen, men at nogle Aar gaar forud, antagelig som Regel ved Tyende- eller Landbrugsarbejde. Ved Sammenligning af Procenttallene for Mejeribestyrere og mandlige Medhjælpere viser det sig dog, at der er en stigende Tilbøjelighed til at begynde i den unge Alder, idet Bestyrerne repræsenterer den ældre og Medhjælperne den yngre Generation af Mejerifolket. Dette staar sikkert i nogen Forbindelse med Bestræbelserne for i det hele at indføre en regelmæssig Læretid i Mejerifaget.

Hvad Medhjælpernes Uddannelse angaar, blev der paa Spørgeskemaerne søgt Oplysning om, hvem der havde Mejeristforeningens praktiske Uddannelse, hvem der havde været paa Højskole eller Mælkeriskole, og hvor mange der iøvrigt havde særlig Uddannelse ud over den almindelige Skoleundervisning. Opgørelsen over Besvarelserne findes i Tabellerne Side 76—77.

»Mejeristforeningens praktiske Uddannelse« er en Læremetode for Mejerielever, der praktiseres væsentligst efter samme System som Landhusholdningsselskabets Uddannelse af Landmænd. Der fastsættes en 4-aarig Læretid, som skal tilendebringes paa mindst to og højst tre Mejerier, hvis Bestyrer er Medlem af »Dansk Mejeristforening«. For de to første Aar er Lønnen fastsat til henholdsvis 125 og 200 Kr. aarlig foruden Ophold, for de to sidste Læreaar er Lønnen efter Overenskomst. Mejeribestyreren paa Læremejeriet har en særlig Pligt til at sørge for Elevens Uddannelse i hele Faget, og der skal i nogen Grad ogsaa gives teoretisk Uddannelse. Efter Læretiden udstedes et Lærebrev af et saakaldt Lærlingevalg, hvis Medlemmer vælges dels af »Dansk Mejeristforening« og dels af Medhjælpernes Forening: »Mejeristforeningen af 1907«.

Af de 1425 mandlige Medhjælpere, som nærværende Undersøgelse omfatter, har 111 eller ca. 8 pCt. angivet at have denne praktiske Uddannelse. Heraf er de 53 under 18 Aar, 41 fra 18—19 Aar, 14 fra 20—24 Aar og kun 3 over 25 Aar. Det er altsaa fortrinsvis unge Medhjælpere, og det er ogsaa kun faa af dem, der har tilendebragt den 4-aarige Uddannelse. 55 af de 111 Medhjælpere havde kun været ved Mejerigærning i 1 Aar, 33 i 2 Aar, 15 i 3 Aar og kun 8 i 4 Aar eller flere. Det synes, som denne Uddannelsesmaade har slaaet nogenlunde godt an, idet over 20 pCt. af Medhjælperne under 18 Aar og ca. 12 pCt. af Medhjælperne fra 18—19 Aar lærer paa denne Maade.

Af de mandlige Medhjælpere har 108 eller ca. 8 pCt. været paa Mælkeriskole og 101 eller ca. 7 pCt. paa Højskole. 69 eller ca. 5 pCt. har anden særlig Uddannelse (Mellem- eller Realskole, Sprogkursus osv.). Det er særligt Medhjælperne i Alderen fra 20—30 Aar, som har været paa Højskole eller Mælkeriskole; af Medhjælperne fra 25—29 Aar har omtrent 40 pCt. besøgt en Mælkeriskole.

De kvindelige Medhjælpere søger kun sjældent Uddannelse paa Mælkeriskole, derimod har ca. 11 pCt. af disse været paa Højskole. Det er ogsaa kun faa af de kvindelige Medhjælpere, som har anden særlig Uddannelse. I det hele tyder Opgivelserne om Uddannelse

paa, at Kvinderne i langt ringere Udstrækning end de mandlige Medhjælpere søger at uddanne sig til Mejerigæringen som Livsgæring — men dette er jo kun en naturlig Følge af de ringere Udsigter, der er for Kvinderne til at skabe sig en egentlig Livsstilling i Mejerifaget.

RÉSUMÉ EN FRANÇAIS

Les matériaux de ces recherches sur „l'industrie laitière du Danemark en 1914“ ont été recueillis à l'occasion du dénombrement de l'industrie en 1914.

Environ 1880 commença un grand développement de l'industrie laitière du Danemark, les cultivateurs commençant, par suite de l'abaissement du prix du blé sur le marché universel, à exporter des produits animaux au lieu du blé. En 1881 la première laiterie coopérative fut établie et dans le courant des 10 années suivantes environ 800 laiteries coopératives furent créées. Depuis le début du siècle le nombre de laiteries coopératives a augmenté de la manière suivante:

	laiteries coopératives
1900	1 029
1906	1 056
1909	1 157
1914	1 168

Outre les 1.168 laiteries coopératives il existait en 1914 335 laiteries particulières; le nombre total de laiteries s'élevait ainsi à 1 503. L'importance des laiteries particulières a diminué en Danemark, à mesure que les laiteries coopératives ont gagné du terrain; environ la moitié des 335 laiteries particulières existant en 1914 étaient des laiteries marchandes : laiteries qui ne produisent que peu de beurre. La fabrication du beurre pour exportation est concentrée de plus en plus dans les laiteries coopératives.

En 1914 166 000 ou environ 90 pour-cent des 182 000 vaches danoises ont fourni du lait aux laiteries coopératives; les propriétés en question nourrissaient environ 85 pour-cent de toutes les vaches du Danemark.

Ce sont surtout les propriétés d'étendue moyenne qui se sont associées aux laiteries coopératives, tandis qu'une partie des toutes petites propriétés et notamment de celles d'une très grande étendue

restent étrangères au mouvement coopératif. Il y a pourtant toujours plusieurs propriétés, tant des petites que des grandes, qui s'associent aux laiteries coopératives.

Chacune des laiteries du Danemark traite en moyenne par an 2,3 millions de kilos de lait frais; il n'y a qu'un petit nombre de laiteries qui aient une quantité de lait excédant 6 millions de kilos. Les laiteries coopératives sont en moyenne plus grandes que les laiteries particulières. A considérer les laiteries dans leur ensemble, la grandeur moyenne va en croissant. Les laiteries occupent en tout 6 200 personnes ou environ 4 par laiterie. Des personnes occupées les 5 100 étaient hommes, les 1 100 femmes. Les femmes travaillent le plus souvent aux laiteries particulières et aux laiteries urbaines. Pour ce qui concerne les laiteries qui s'occupent essentiellement de la production de beurre, le nombre des femmes employées va en diminuant, tandis que le nombre des hommes augmente fortement.

En 1914 il y avait en Danemark 1,3 million de vaches, et la quantité de lait par an est évaluée à 3 500 millions de kilos. Les présentes recherches n'embrassent qu'environ 3 300 millions de kilos de lait, une partie du lait étant consommée directement par les ménages des agriculteurs sans passer par aucune laiterie. Le rendement annuel en lait par vache montait en 1914 à environ 2 600 kilos, et il fallait en moyenne 25,6 kilos de lait frais pour produire un kilo de beurre. Le rendement en lait par vache est allé en augmentant pendant les années et la quantité de lait requise pour produire un kilo de beurre a diminué, le corps gras contenu dans le lait s'étant accru. Voici le mouvement pendant une série d'années :

	rendement en lait par vache kilos	quantité de lait requise pour 1 kilo de beurre kilos
1899	2 161	26,3
1906	2 357	25,6
1900	2 566	25,6
1914	2 644	25,4

Ce qui a causé cette augmentation tant de la quantité du lait que du corps gras y contenu, c'est l'emploi de méthodes d'affouragement plus rationnelles et la sélection plus soignée des reproducteurs les plus avantageés; à l'un et à l'autre égard, les associations des agriculteurs ont contribué puissamment aux progrès accomplis.

Voici la quantité et la valeur de la production totale des laiteries du Danemark en 1914:

	quantité 1000 kilos	valeur 1000 cour.
beurre	116 794	249 957
fromage	15 534	7 203
crème	20 024	15 972
lait frais	93 426	13 518
lait écrémé et babeurre	2 818 873	59 079
petit-lait	180 061	913
total	—	346 642

Des 117 millions de kilos de beurre environ 95 millions de kilos ont été exportées. La consommation de beurre national en Danemark montait ainsi à environ 22 millions de kilos. En outre environ 2 millions de kilos de beurre étranger (surtout d'origine russe ou suédoise) ont été consommées. La consommation de beurre étranger en Danemark a autrefois été plus grande qu'en 1914.

Seulement environ $\frac{1}{2}$ million de kilos de fromage est exportée, et à peu près la même quantité de fromage est importée en Danemark. La crème est surtout exportée en Allemagne; l'exportation de crème montait en 1914 à environ 15 millions de kilos, mais en 1913 à environ 29 millions de kilos. L'abaissement est dû à l'état de guerre existant pendant les derniers mois de 1914.

L'importance croissante de l'industrie laitière du Danemark ressort de l'augmentation de la quantité de la production. Le progrès de 1905 à 1914 est illustré par les chiffres suivants:

	quantité de la production		augmentation pour-cent
	1905 1000 kilos	1914 1000 kilos	
beurre	94 871	116 794	23,1
fromage	15 280	15 534	1,7
crème	10 959	20 024	82,7
lait frais	58 588	93 426	59,7
lait écrémé	2 138 061	2 818 873	31,8

La production de la crème et la vente directe du lait frais a augmenté le plus, mais ce qui, au point de vue économique, est le plus important, c'est que la quantité de beurre s'est accrue d'environ un quart.

La valeur totale des produits des laiteries montait en 1914 à 347 millions de couronnes. En 1905 la valeur en était de 267 millions de couronnes; l'augmentation de la valeur montait ainsi en 1914 à 80 millions de couronnes ou à environ 30 pour-cent. Cet accroissement est dû non seulement à la quantité augmentée des produits en

1914, mais aussi à l'enchérissement général de ces produits. Voici les prix en 1905 et en 1914:

	prix moyens par kilo		enchérissement en pour-cent
	1905 oere	1914 oere	
beurre	192	214	11,5
fromage	36	49	36,1
crème	62	80	29,0
lait frais	12,2	14,5	18,8
lait écrémé et babeurre	3,0	3,8	26,3
petit-lait	0,4	0,5	25,0

C'est le prix du fromage qui a augmenté le plus, mais cet enchérissement est partiellement dû à l'amélioration de la qualité; l'enchérissement des autres produits provient de la tendance générale à des prix plus élevés en Danemark comme dans d'autres pays.

De beaucoup la plus grande quantité du lait frais fourni aux laiteries est employée à la production du beurre, mais seulement environ $\frac{1}{25}$ du poids du lait devient du beurre; le reste forme des produits accessoires: lait écrémé et babeurre. De même dans la production du fromage le petit-lait forme un produit accessoire. Ordinairement ces produits accessoires ne sont pas vendus directement, mais ils sont retournés aux fournisseurs des laiteries qui les utilisent pour fourrage. Surtout les laiteries coopératives restituent ainsi le lait écrémé, le babeurre et le petit-lait.

Dans le tableau suivant les quantités proportionnelles des produits des laiteries sont exprimées par répartition sur 1 000 kilos de lait frais reçu par les laiteries:

	Sur 1000 kilos de lait frais les laiteries ont produit en:	
	1905 kilos	1914 kilos
beurre	36,5	35,6
fromage	5,9	4,6
crème	4,2	6,2
lait frais	22,5	28,4
lait écrémé et babeurre, vendu	43,3	46,2
— — — — — retourné aux fournisseurs	779,2	811,9
petit-lait, vendu	8,8	13,8
— — — — — retourné aux fournisseurs	77,0	41,0
total	977,4	989,7

Le chiffre total n'atteint pas 1 000, parce que quelque lait de rebut n'est pas compris, mais ce qui manque ne représente que 1—2 % pour les deux années mentionnées. On verra que les conditions dans

lesquelles se fait la production sont à peu près analogues en 1905 et en 1914, seulement on constate un faible développement vers une plus grande production de crème et une plus grande vente directe de lait frais. Entre 80 et 90 pour-cent du lait frais reçu par les laiteries est restitué aux fournisseurs sous forme de lait écrémé, de babeurre ou de petit-lait.

Les renseignements sur les salaires de l'industrie laitière ne concernent que les laiteries coopératives et n'en comprennent qu'environ la moitié; cependant les résultats obtenus représentent sans doute le type de l'entière industrie laitière. Partout l'association coopérative d'agriculteurs qui est propriétaire de la laiterie engage un régisseur, qui est payé d'une somme déterminée par an et de certaines prestations en nature, comme du lait, de la crème etc.; en outre il a le logement et est chauffé et éclairé. Pour cette paye le régisseur dirige l'exploitation de la laiterie entière et paie lui-même les aides nécessaires.

Les salaires bruts des régisseurs de laiterie montent en moyenne à 3 817 couronnes; il faut en déduire les gages des aides, fournies partie en argent, partie sous forme de nourriture et de logement. Les gages (le salaire en argent et la valeur de la nourriture et du logement) des aides d'une laiterie montent en moyenne à 1870 couronnes, de sorte que les salaires nets des régisseurs s'élèvent en moyenne à 1947 couronnes. Il faut y ajouter la valeur des prestations en nature fournies au régisseur outre le salaire payé en argent. Les salaires des régisseurs montent avec l'âge et l'importance des laiteries.

Les gages des aides de laiterie s'élèvent par an à 389 couronnes pour les hommes et à 266 couronnes pour les femmes; il faut y ajouter la valeur de la table et du logement, évaluée à 281 couronnes. Le salaire total par an s'élève ainsi pour les hommes à 670 couronnes, pour les femmes à 547 couronnes. Les gages des aides montent avec l'âge; l'avancement cesse pourtant à l'âge de 30 ans; c'est qu'un relativement petit nombre d'aides ont passé cet âge.

Outre l'éducation pratique, plus des trois quarts des régisseurs de laiterie ont fait des cours théoriques aux écoles de laiterie. A peu près la moitié des aides hommes au-dessus de 25 ans possèdent également une telle éducation théorique, tandis qu'il est relativement rare que les femmes aient reçu cette éducation théorique.